

ANTONIO TIZZANO
FØTANÆCSNOK INDÆTVÆNYA
Az ismertetés napja: 2004. jÆlius 8. ¹

Tartalomjegyzék

I —	JogszabÆlyi hÆttér	I - 5441
A	Az EK 81. cikk æs a 17. rendelet	I - 5441
B	Az irÆnymutatÆs	I - 5441
C	Az engedékenységi kØzlemény	I - 5443
II —	TényÆllÆs æs eljárÆs	I - 5444
A	A jogvitÆk alapjÆt kØpezØ tényÆllÆs	I - 5444
B	A megtÆmadott hatÆrozat	I - 5445
C	Az ElsØfokÆ BÆrosÆg elØtti eljárÆs æs a megtÆmadott itÆletek	I - 5448
D	A BÆrosÆg elØtti eljárÆs	I - 5453
III —	Jogi elemzÆs	I - 5454
A)	A bÆrsÆgszÆmÆtÆs mØdszerÆre æs a bÆrsÆgok ØsszegÆre alapÆtott jogalapok	I - 5454
1.	1. Az irÆnymutatÆs ellen felhozott jogellenességi kifogÆsrØl	I - 5454
a)	A kifogÆs elfogadhatØsÆgÆrØl	I - 5454
b)	Ami a kifogÆs érdemi rÆszÆt illeti	I - 5456
c)	A kifogÆs nØhÆny sajÆtos szempontjÆrØl	I - 5459
2.	Az arÆnyossÆg æs az egyenlØ bÆnÆsmØd megsÆrtÆsÆre alapÆtott jogalapokrØl	I - 5462

1 - Eredeti nyelv: olasz.

3. A bizalomvédelem elvének és a visszaható hatály tilalmának a megsértésére alapított jogalapokról	I - 5470
a) A bizalomvédelem elvének megsértéséről	I - 5470
b) A visszaható hatály tilalmának megsértéséről	I - 5473
4. A védelemhez való jog megsértésére alapított jogalapokról	I - 5475
5. Az indokolási kötelezettségnek a bírság meghatározása szakaszában való megsértésére alapított jogalapokról	I - 5476
B — Az egyes fellebbezők helyzetére alapított jogalapokról	I - 5478
1. Az EK 81. cikk (1) bekezdésének a vállalkozás kartellben való részvételét illető hibás alkalmazására alapított jogalapokról	I - 5478
2. Az enyhítő és súlyosító körülmények figyelembevételének hiányára alapított jogalapokról	I - 5481
3. Az eljárási szabályok megsértésére alapított jogalapokról	I - 5485
IV — A költségekről	I - 5487
V — Vélgövetkeztetések	I - 5487

1. A jelen ügyek tárgya a Dansk Rørindustri A/S, az Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH és társai (a továbbiakban: az Isoplus-csoport), a KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, az LR AF 1998 A/S (korábban Løgstør Rør A/S), a Brugg Rohrsysteme GmbH, az LR af 1998 GmbH (korábban Løgstør Rør [Németország] GmbH) és az ABB Asea Brown Boveri Ltd által az Európai Közösségek Elsőfokú Bíróságának a T-9/99. sz., HFB és társai kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélete, a T-15/99. sz., Brugg Rohrsysteme kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélete, a T-16/99. sz., Løgstør Rør kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélete, a T-17/99. sz., KE KELIT kontra

Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélete, a T-21/99. sz., Dansk Rørindustri kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélete, a T-23/99. sz., LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélete, a T-31/99. sz., ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélete (a továbbiakban: megtámadott ítéletek)² ellen benyújtott fellebbezések, amelyekkel az Elsőfokú Bíróság lényegében helybenhagyta az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/35.691/E-4. sz., ún. „előszigetelt csövek”-ügy) 1998. október 21-én hozott 1999/60/EK bizottsági határozatot³ (a továbbiakban: megtámadott határozat).

2 — Az egyes ítéleteknek megfelelően: EBHT 2002., II-1487. o., II-1613. o., II-1633. o., II-1647. o., II-1681. o., II-1705. o. és II-1881. o.

3 — HL 1999. L 24., 1. o.

I — Jogsabályi háttér

A Az EK 81. cikk és a 17. rendelet

2. Amint azt tudjuk, az EK 81. cikk értelmében tilos „minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása”.

3. Az Európai Közösségek Bizottsága szankcionálhatja e magatartásokat, oly módon, hogy bírságokat szab ki azokra a vállalkozásokra, amelyek teljesítették az ilyen megállapodásokat vagy gyakorlatokat.

4. A Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról szóló (első), 1962. február 6-i 17. tanácsi rendelet (a továbbiakban: 17. rendelet)⁴ 15. cikkének (2) bekezdése ekként rendelkezik:

„A Bizottság határozattal 1000-tól 1 000 000 elszámolási egységig terjedő, vagy annál

nagyobb összegű bírságot szabhat ki a vállalkozásokra vagy a vállalkozások társulásaira, de a bírság mértéke nem haladhatja meg a jogsértésben részt vevő egyes vállalkozások megelőző éves üzleti forgalmának 10%-át, ha a vállalkozások szándékosan vagy gondatlanságból:

a) megsértik a Szerződés 85. cikkének (1) bekezdését vagy 86. cikkét; vagy

b) [...].

A bírság összegének megállapításakor a jogsértés súlyát és időtartamát is figyelembe kell venni.”

B Az iránymutatás

5. Azért, hogy biztosítsa a tárgyban hozott határozatainak átláthatóságát és tárgyilagosságát, a Bizottság 1998-ban elfogadta a

⁴ — HL 1962. 13., 204. o.; magyar nyelvű kiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o.

17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatást⁵ (a továbbiakban: az iránymutatás).

6. Az iránymutatásban meghatározott módszerrel követve a bírság összegét lényegében egymást követő lépések sorozata alapján határozzák meg.

7. A Bizottság először „a jogsértés súlyával és időtartamával összhangban” rögzíti a bírság alapösszegét (az iránymutatás 1. pontja). Ami az első szempontot illeti, a jogsértéseket három kategóriába sorolja: „enyhe, súlyos, és különösen súlyos jogsértések”⁶, tekintettel a jellegükre, a piacra gyakorolt tényleges hatásokra, valamint az érintett földrajzi piac méretére. Ami az időtartamot illeti, a jogsértéseket rövid időtartamú jogsértésekre (egy évnél rövidebb időtartam), közepes időtartamú jogsértésekre (1–5 éves időtartam), és hosszú időtartamú jogsértésekre (öt évnél hosszabb időtartam) osztja.

5 — HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.

6 — A jogsértés súlya alapján az iránymutatás általánossszegeket rögzít, amely a jogsértés időtartamának megtétele után a bírságszámítás alapösszegét képezi. Az enyhe jogsértésekre alkalmazandó bírság 1000-tól 1 millió ECU-ig; a súlyos jogsértésekre 1 milliótól 20 millió ECU-ig terjed, a különösen súlyos jogsértésekre pedig 20 millió ECU fölötti (I.A. pont).

8. Az alapösszeg meghatározását követően a Bizottság megvizsgálja, hogy a súlyosító körülmények⁷ miatt emelni, vagy az enyhítő körülmények⁸ alapján mérsékelni kell-e ezt az összeget.

9. Az iránymutatás 5. pontjának a) alpontja előírja:

„Magától értetődő, hogy az e módszerrel (százalékos alapon növelt vagy csökkentett alapösszeg) kiszámított végösszeg a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének megfelelően

7 — Az iránymutatás 2. pontja értelmében: „az alapösszeg olyan súlyosító körülmények hatására fog növekedni, mint például: — az ugyanazon vállalkozás(ok) által elkövetett azonos típusú, ismétlődő jogsértések, — az együttműködés megtagadása a Bizottsággal, illetve az általa végzett vizsgálat akadályozására tett kísérletek, — a jogsértés irányítóként vagy felbujtóként történő elkövetése, — a jogsértést megvalósító magatartás kikényszerítése céljából más vállalkozások ellen tett megtorló intézkedések, — a büntetés növelésének szükségessége annak érdekében, hogy összege meghaladja a jogsértés eredményeképpen jogellenesen elért nyereséget, amennyiben objektív lehetőség nyílik az ilyen nyereség nagyságának becsléssel történő megállapítására, — egyéb [körülmények]”.

8 — E tekintetben az iránymutatás 3. pontja kimondja: „az alapösszeg olyan enyhítő körülmények hatására csökken, mint például:

— a jogsértés kizárólag passzív módon vagy »a vezetőt követő« szerepben történő elkövetése,
— jogsértő megállapodások nem teljesítése, illetve a jogsértő magatartásról való lemondás a gyakorlatban,
— a jogsértés beszüntetése a Bizottság beavatkozásával egy időben (különösen akkor, ha a Bizottság ellenőrzést végez),
— a vállalkozás ésszerű kétsége abban a tekintetben, hogy a versenykorlátozó magatartás valóban jogsértést valósít-e meg,
— a jogsértés gondatlan vagy nem szándékos elkövetése,
— a vállalkozás hatékony együttműködése az eljárás során, a kartell-ügyekben a bírság kiszabásának mellőzéséről vagy a bírság összegének csökkentéséről szóló, 1996. július 18-i közlemény hatáskörén kívül,
— egyéb [körülmények]”.

semmi esetre sem haladhatja meg a vállalkozások világméretű forgalmának 10%-át.”

a Bizottsággal együttműködő vállalkozásokat mentesíteni lehet a bírság megfizetése alól, illetve az egyébként rájuk kiszabandó bírságot csökkenteni lehet”.

10. A 10%-os korlát tiszteletben tartásával az így kiszámított összeg a Bizottságnak „bizonyos olyan tényezők [...], mint például a sajátos gazdasági összefüggések, a jogsértők által elért gazdasági vagy pénzügyi előnyök [...] vagy a kérdéses vállalkozásoknak a sajátos társadalmi környezetbeli különös jellemzői és valós fizetőképessége” értékelése alapján ezt követően az iránymutatás 5. pontjának b) alpontja értelmében újra kiigazítható.

13. Ugyanebben a közleményben a Bizottság világossá teszi, hogy annak a vállalkozásnak, amely az e közleményben kilátásba helyezett kedvező bánásmódban kíván részesülni, a vállalkozás által e célból megbízott személy közvetítésével „kapcsolatba kell lépnie a Bizottság Versenypolitikai Főigazgatóságával”.

C Az engedékenységi közlemény

11. Annak érdekében, hogy a vállalkozásoknak a szervezeti egységeivel való együttműködését előmozdítsa, a Bizottság 1996-ban közzétette a kartell ügyek esetében a pénzbírságok alóli mentességről és a pénzbírságok csökkentéséről szóló közleményét⁹ (a továbbiakban: az engedékenységi közlemény).

14. A Bizottság ezt követően a vállalkozásra kiszabandó bírság meghatározása során értékeli a vállalkozás együttműködését.

12. E közlemény 3. pontja szerint a közlemény célja az, hogy meghatározza „azokat a feltételeket, amelyek esetén a vizsgálat során

15. A gyakorlatban a vállalkozásnak tulajdonított együttműködés az időzítés, valamint a Bizottság szervezeti egységei számára való különös használhatóság függvényében alkalmazható a) a bírság alóli mentességre vagy

⁹ — HL C 207., 4. o.

az összeg jelentős mérséklésére¹⁰, b) a bíróság összegének jelentős mérséklésére¹¹, vagy c) a fent említett összeg jelentős mérséklésére¹².

II — Tényállás és eljárás

A A jogviták alapját képező tényállás

16. A Bizottság világossá teszi mindenesetre azt, hogy „a vállalkozás [...] együttműködése csak egyike azon tényezőknél, amelyeket a Bizottság figyelembe vesz a bíróság összegének megállapítása során”, és hogy az engedékenységi közlemény rendelkezéseinek alkalmazása „nem zárja ki annak lehetőségét [...], hogy más indokok miatt engedélyezzék a bíróság mérséklését”.

17. A megtámadott ítéletekben¹³ a jogviták alapját képező ténybeli háttér a következő:

10 — Az engedékenységi közlemény B. szakasza kimondja: „az a vállalkozás, amely

a) feljeleníti a Bizottságnak a titkos kartell azelőtt, hogy ez utóbbi határozat alapján megkezdendő a kartellben résztvevő vállalkozások vizsgálatát, és anélkül, hogy elegendő információval rendelkezne ahhoz, hogy bizonyítsa a feljelentett kartell létezését;

b) elsőként szolgálat meghatározó elemeket a kartell létezésének bizonyításához;

c) véget vet a jogellenes tevékenységben való részvételének legkésőbb addigra, amikor feljeleníti a kartell;

d) átadja a Bizottságnak az összes fontos információt, valamint az összes okiratot és bizonyítékot, amellyel a kartell kapcsán rendelkezik, valamint állandó és teljes együttműködést folytat a vizsgálat egész ideje alatt;

e) nem kényszerít egy másik vállalkozást arra, hogy részt vegyen a kartellben, és nem volt kezdeményező vagy meghatározó szerepe a jogellenes tevékenységben, annak a bíráságnak a minimum 75%-os mérséklése vagy a bíróság alóli teljes mentesség kedvezményében részesül, amelyet az együttműködés hiánya miatt szabtak volna ki rá”.

11 — Az engedékenységi közlemény C. szakasza kimondja: „az a vállalkozás, amely teljesíti a B. pont b)–e) alpontjaiban ismertetett feltételeket, és amely azt követően jelenti fel a titkos kartell, hogy a Bizottság határozat alapján megkezdte a kartellben résztvevő vállalkozások vizsgálatát anélkül, hogy ez az ellenőrzés elegendő alapot nyújtott volna ahhoz, hogy igazolja a határozat meghozatalához vezető eljárás indítását, a bíróság 50–70% közötti mérséklésének kedvezményében részesül”.

12 — Az engedékenységi közlemény D. szakasza kimondja: „1. amikor a vállalkozás együttműködik anélkül, hogy a B. és C. szakaszban ismertetett feltételeket teljesítené, azon bíróság 10–50% közötti mérséklésének kedvezményében részesül, amelyet az együttműködés hiánya miatt szabtak volna ki rá. 2. Ilyen lehet többek között az az eset, amikor:

— a kifogásközlés elküldése előtt a vállalkozás olyan információkat, okiratokat vagy egyéb bizonyítékokat szolgáltat, amelyek hozzájárulnak az elővetett jogsértés létezésének megerősítéséhez,

— a kifogásközlés kézhezvételét követően a vállalkozás tájékoztatja a Bizottságot arról, hogy nem vitatja azoknak a tényeknek a valóságát, amelyekre a Bizottság a vádjait alapítja”.

„1. [A felperesek a távfűtési ágazatban működő társaságok].

2. A távfűtési rendszerekben a melegített víz a központi fekvésű telephelyről földalatti csövekkel jut el a melegítendő helyekre. Mivel a szállított víz (vagy gőz) hőmérséklete nagyon magas, a csöveknek szigetelteknek kell lenniük ahhoz, hogy biztosítsák a gazdaságos és kockázatmentes elosztást. A használatban levő csövek előszigeteltek, általában műanyag csőbe burkolt acélcsőből állnak, a kettő között szigetelő habréteg van.

13 — Jelzem, hogy ami a ténybeli háttér leírását és a megtámadott ítéletek egyéb idézeteit illeti, én — az ez utóbbiakban található indokolás lényegi azonossága miatt — közülük különösen csak egyre hivatkozom, nevezetesen a T-23/99. sz., LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítéletre.

3. A tagállamok között jelentős mértékű kereskedelem folyik a távhővezetékek piacán. Az Európai Unió legnagyobb nemzeti piaca Németország és Dánia, amelyek a közösségi fogyasztás 40, illetve 20%-át képviselik. Az Európai Unió 50%-os gyártási kapacitásával Dánia az Unió fő termelési központja, amely valamennyi olyan tagállamot ellát, ahol távfűtést használnak.
4. Az 1995. január 18-i panaszával a svéd Powerpipe AB vállalkozás jelezte a Bizottságnak, hogy a többi távhővezeték-gyártó és -szállító kartell keretében felosztotta az európai piacot, és összehangolt intézkedéseket fogadtak el azért, hogy kárt okozzanak a tevékenységében, vagy a svéd piacra korlátozzák ezt a tevékenységet, vagy egész egyszerűen kiszorítsák az ágazatból.
- gálat végezttével a Bizottság elfogadta a megátamadott határozatot, amellyel:
- megállapította a Dansk Rørindustri A/S, a Henss/Isoplus Group, a Pan-Isovit GmbH, a KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, az LR AF 1998 A/S, a Brugg Rohrsysteme GmbH, az LR AF 1998 GmbH, az ABB Asea Brown Boveri Ltd, a Sigma Technologie di Rivestimento Srl és a Tarco Energi A/S részéről a Szerződés 85. cikke (1) bekezdése rendelkezéseinek megsértését, amelynek a lényege, hogy részt vettek „olyan megállapodások és összehangolt magatartások összességében, amely 1990 novembere vagy decembere körül jött létre négy dán gyártó között, amelyet aztán más nemzeti piacokra is kiterjesztettek, és amelyhez csatlakozott a Pan-Isovit és a Henss/Isoplus, és végül 1994 végén a közös piac egész területére kiterjedő, általános kartellt hoztak létre” (a fent említett határozat 1. cikke);

B A megtámadott határozat

18. A Powerpipe AB panaszát követően a Bizottság közigazgatási vizsgálatot indított, hogy megállapítsa az EK-Szerződés 85. cikke (1) bekezdésének (jelenleg EK 81. cikk (1) bekezdése) esetleges megsértését. A vizs-

- utasította a fent említett vállalkozásokat, hogy vessenek véget a megállapított jogsértéseknek, és tartózkodjanak „az előszigetelt csövek ágazatára vonatkozóan minden olyan megállapodástól vagy összehangolt magatartástól, amelynek e jogsértéssel azonos, illetve ahhoz hasonló célja vagy hatása lehet, ideértve valamennyi kereskedelmi információ cseréjét, amely biztosíthatja számukra valamennyi, a piacok felosztására, az árrögzítésre vagy a Közösségen belüli ajánlattételben való összejátszásra

vonatkozó hallgatóságos vagy kifejezett megállapodás ellenőrzését” (a határozat 2. cikke);

— HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft,

— és kiszabott:

— Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH (korábban Dipl.-Kfm Walter Henss GmbH Rosenheim),

a) az ABB-re 70 000 000 ECU összegű bírságot;

— Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, Sondershausen,

b) a Brugg Rohrsysteme GmbH-ra 925 000 ECU összegű bírságot;

— Isoplus Fernwärmetechnik Ges. mbH — stille Gesellschaft,

c) a Dansk Rørindustri A/S-re 1 475 000 ECU összegű bírságot;

— Isoplus Fernwärmetechnik Ges. mbH, Hohenberg;

d) a Henss/Isoplus-csoportra 4 950 000 ECU összegű bírságot, amelyért a következő vállalkozások egyetemlegesen felelnek:

e) a Ke-Kelit Kunststoffwerk GmbH-ra 360 000 ECU összegű bírságot;

f) az Oy KWH Tech AB-ra 700 000 ECU összegű bírságot;

— HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & CO. KG,

g) a Løgstør Rør A/S-re 8 900 000 ECU összegű bírságot;

- h) a Pan-Isovit GmbH-ra 1 500 000 ECU összegű bírságot; kartellnek a kifejeződései, amely Dániában jött létre, de amelynek a hosszú távú célja már a kezdetektől az volt, hogy a résztvevők ellenőrzését az egész európai piacra kiterjessze. Ez a versenyellenes magatartás jelentősen károsította a Közösségen belüli kereskedelmet.
- i) a Sigma Technologie di rivestimento Srl-re 400 000 ECU összegű bírságot;
- j) a Tarco Energi A/S-re 3 000 000 ECU összegű bírságot.

19. A megtámadott határozat indokolásában a Bizottság megállapította, hogy 1990 végétől számos olyan megállapodás és összehangolt magatartás létezett, amelyek ellentétesek az EK 81. cikkel, és amelyeket a felperesek kezdetben kizárólag a távhővezetékek dán piacára korlátozva fogadtak el (a továbbiakban: dán kartell), majd az egész európai piacra kiterjesztettek (a továbbiakban: európai kartell), és lényegében a következőket kívánták elérni: a) kvótarendszer segítségével felosztani az európai piacot a különböző gyártók között, b) kizorítani az egyetlen közvetlen versenytársat (Powerpipe AB), amely nem vett részt a kartellben, c) rögzíteni a termékek árait, d) az előre kijelölt gyártóknak odaítélni a projekteket, e) befolyásolni az ajánlattételeket (e határozat indokolásának 28–127. pontja).

20. A Bizottság továbbá hangsúlyozta, hogy a dán és az európai kartell ugyanannak a

21. Ami az ebben az esetben legfontosabb szempontot illeti, nevezetesen a társaságokra kiszabott bírságok kiszámítását, a Bizottság úgy ítélte meg, hogy a fent említett vállalkozások magatartása a távhővezetékek európai piacán az EK 81. cikk (1) bekezdésének különösen súlyos megsértését képezi, és indokolja a valamennyi vállalkozás számára kiszabandó, 20 millió ECU-vel egyenlő általánosságú bírságot (a megtámadott határozat indokolásának 165. pontja).

22. A bírság alapösszegének kizárólag a kifogásolt jogsértés súlya alapján történő meghatározását követően a Bizottság értékelte az egyes vállalkozások jogellenes magatartásának sajátos súlyát és azoknak a versenyre gyakorolt tényleges hatását, mégpedig úgy, hogy a) a bírság összegét a jogsértés elkövetőinek ahhoz a tényleges képességéhez igazította, hogy a versenyben kárt okozzanak, és b) biztosította, hogy a szankció kellően elrettentő hatású legyen.

23. A Bizottság ennél fogva a vállalkozásokat az érintett közösségi piacon elfoglalt méretük alapján négy csoportra osztotta. A Bizottság a következőképpen különböző alapösszegeket rendelt az egyes csoportokhoz: az első csoporthoz — amelybe az ABB tartozik — 20 millió ECU átalányösszeget; a második csoporthoz — amely a Lögstört tartalmazza — 10 millió ECU-t; a harmadik csoporthoz — amelybe a Tarco, a Starpipe, a Henss/Isoplus és a Pan-Isovit tartozik — 5 millió ECU-t; a negyedik csoporthoz — amelybe a Brugg, a KWH, a KE-KELIT és a Sigma tartozik — 1 millió ECU-t.

24. Ezt követően a Bizottság az érintett vállalkozások mindegyike számára rögzítette a bírság összegét, figyelembe véve a) a kartellben való részvételük időtartamát, és b) az esetleges enyhítő vagy súlyosító körülményeket. Abban az esetben, amikor az így kiszámított összeg meghaladta az érintett vállalkozás világméretű forgalmának 10%-át, a Bizottság mérsékelte a bírságot úgy, hogy a bírság ne lépje túl ezt a küszöböt (a megtámadott határozat indokolásának 167. pontja).

25. Végül a Bizottság ebben az esetben alkalmazta az engedékenységi közlemény által előírt mérsékléseket (a megtámadott határozat indokolásának 166. pontja).

C Az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás és a megtámadott ítéletek

26. Az Elsőfokú Bíróság Hivatalához 1999. január 18. és 25. között benyújtott kereseteivel a Brugg Rohrsysteme, a Lögstör Rör, a KE-KELIT Kunststoffwerk, a Dansk Rørindustri, az LR AF 1998, a Sigma Technologie di Rivestimento, az ABB Asea Brown, a HFB Holding KG, a HFB Holding GmbH, az Isoplus Rosenheim, az Isoplus Hohenberg és az Isoplus GmbH a megtámadott határozat megsemmisítését, illetve másodlagosan a Bizottság által kiszabott bírságok mérséklését kérte.

27. Valamennyi társaság kifogást emelt a sajátos helyzetére vonatkozóan. Bevezetéképpen azonban különböző címen, a bírság kiszabására hivatkozva valamennyien felhoztak kifogásokat, amelyek az iránymutatás jogellenességére, az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének megsértésére, a visszamenő hatály tilalmának és a bizalomvédelem elvének megsértésére, a felperesek védelemhez való jogának megsértésére és a megtámadott határozat indokolására vonatkoztak.

28. Itt összefoglaljuk az Elsőfokú Bíróság e kifogásokra adott válaszát, úgy, hogy előzőleg jelezzük: ebben az esetben az Elsőfokú Bíróság szerint nem vitatott, hogy a Bizottság az iránymutatásban megfogalmazott bírságszámítás általános módszerének megfelelően határozta meg a vállalkozásokra kiszabott bírságot.

29. Emlékezzünk vissza azonban, hogy az Elsőfokú Bíróság először a néhány felperes vállalkozás által az EK 241. cikk alapján az iránymutatás ellen emelt jogellenességi kifogást vizsgálta meg.

30. Ez utóbbiak véleménye szerint az iránymutatásban a Bizottság olyan magas alapösszeget állapított meg a bírságszámításhoz, hogy megfosztotta magát a 17. rendelet 15. cikke által ráruházott azon mérlegelési jogkörtől, hogy e bírságokat az összes releváns tényezőt — ideértve az esetleges súlyosító körülményeket is — figyelembe véve kiigazítsa.

31. E tekintetben teljes mértékben elismerve azt, hogy a Bizottság olyan bírságszámítási módszert fogadott el, amely nem teljesen az érintett vállalkozások forgalmán alapult, az Elsőfokú Bíróság kizárja, hogy a Bizottság eltért a fent említett 15. cikk értelmezésétől. Szerinte ugyanis „a Bizottság nem köteles az adott jogsértés súlyára és időtartamára tekintettel megállapítandó bírságösszeg meghatározásakor az érintett vállalkozás forgalmára alapított összeg alapján kiszámítani a bírságot, sem biztosítani, hogy amikor ugyanazon jogsértésben részt vevő több vállalkozásra szab ki bírságot, akkor a különböző vállalkozások esetén elvégzett számítás eredményeként a bírság végső összege tükrözze a vállalkozások között a teljes vagy az érintett termékpiacon elért releváns forgalmuk alapján tett megkülönböztetést. E tekintetben fel kell idézni a következőket ítélezési gyakor-

latot, amely szerint a jogsértések súlyát sok tényező alapján kell meghatározni, mint például az ügy sajátos körülményei, a háttere, a bírságok elrettentő hatása, azonban nincs olyan felsorolás, amely kimerítő vagy kötelező módon tartalmazná a mérlegelendő tényezőket [...]. Az ítélezési gyakorlatból következik ugyanis, hogy a Bizottság jogosult a bírságot a jogsértés súlya alapján kiszámítani, és anélkül, hogy figyelembe venné az érintett vállalkozások eltérő forgalmát”¹⁴.

32. Másodsorban az Elsőfokú Bíróság rámutatott arra, hogy „ellentétben azzal, amit [a felperesek állítanak], az iránymutatás nem mehet túl azon, amit a 17. rendelet előír. [...] E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése, amely úgy rendelkezik, hogy a Bizottság olyan összegű bírságot szabhat ki, amelynek mértéke nem haladhatja meg a jogsértésben részt vevő egyes vállalkozások megelőző éves üzleti forgalmának 10%-át, megköveteli, hogy azt a bírságot, amelyet végül kiszab a vállalkozásra, csökkentse abban az esetben, ha az meghaladja a forgalma 10%-át, függetlenül a jogsértés súlyát és időtartamát figyelembe vevő közbenső számítási műveletektől. Következésképpen a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése nem tiltja meg a Bizottságnak, hogy a számítása során olyan közbenső összegre hivatkozzon, amely meghaladja az érintett vállalkozás forgalmának a 10%-át, amennyiben a végső soron erre a vállalkozásra kiszabott bírság nem haladja meg ezt a felső korlátot. Az iránymutatás

¹⁴ — Az LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott, később megítámodott ítélet 278–281. pontja.

egyébként ugyanezt írja elő, mikor kimondja, hogy „az e módszerrel (százalékos alapon növelt vagy csökkentett alapösszeg) kiszámított végösszeg a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének megfelelően semmi esetre sem haladhatja meg a vállalkozások világméretű forgalmának 10%-át [az 5. pont a) alpontja]. Olyan esetben, amikor a Bizottság a számítása során olyan közbenső összegre hivatkozik, amely meghaladja az érintett vállalkozás forgalmának 10%-át, nem kifogásolható, hogy bizonyos, a számítása során figyelembe vett tényezők nem tükröződnek a bírság végösszegén, mivel ez a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében előírt azon tilalom következménye, hogy a bírság ne haladja meg az érintett vállalkozás forgalmának 10%-át”¹⁵.

33. Az Elsőfokú Bíróság kizárta továbbá, hogy a bírságok meghatározása során a Bizottság megsértette volna az arányosság és az egyenlő bánásmód elvét.

34. E tekintetben megjegyezte, hogy „[mivel az egyes csoportok alapösszegeinek meghatározásáról van szó,] a Bizottság az Elsőfokú Bíróság egyik kérdésére elmagyarázta,

hogy ezek az összegek tükrözik az egyes vállalkozásoknak az előszigetelt csövek ágazatában betöltött szerepét, és figyelembe veszik a kartellbeli, illetve az ABB-hez viszonyított méretüket és súlyukat. E célból a Bizottság nemcsak az érintett piacon meglévő forgalmukat vette figyelembe, hanem a viszonylagos jelentőséget is, amelyet a kartell tagjai az egyes vállalkozásoknak tulajdonítottak [...] Ebben az összefüggésben meg kell állapítani — tekintettel a sajátos kiindulási pontok megállapításakor figyelembe vett releváns tényezők összességére — hogy a [felperesek esetén] meghatározott kiindulási pont és az ABB számára elfogadott kiindulási pont közti különbség objektíve igazolt. Mivel a Bizottságnak nem kell biztosítania, hogy az érintett vállalkozások esetén elvégzett számítás eredményeként a bírság végső összege tükrözze a közöttük tett különbségtételt, [a felperesek] nem sérelmezhetik, hogy a Bizottság olyan kiindulási pontot határozott meg, amely a teljes forgalm[uk] arányában nagyobb bírsághoz vezetett, mint az ABB-re kiszabott bírság”¹⁶.

35. Az Elsőfokú Bíróság ezt követően elutasította a visszaható hatály tilalmának megsértésére alapított jogalapot is, amelyet a felek azzal a ténnyel kapcsolatban hoztak fel, hogy az iránymutatást a vállalkozások által az iránymutatás hatályba lépése előtt elfogadott magatartásra alkalmazták.

15 — Ugyanott, 286–290. pont.

16 — Ugyanott, 296–298. pont.

36. Elismerte, hogy ez az elv egyrészt azoknak az általános elveknek a szerves részét képezi, amelynek a tiszteletben tartását a közösségi bíró biztosítja, másrészt megköveteli, hogy „a vállalkozásra a versenyszabályok megsértése miatt kiszabott bírságok megegyezzenek a jogsértés elkövetésének idején meghatározott bírságokkal”¹⁷.

37. Az Elsőfokú Bíróság mindenesetre úgy vélte, hogy az iránymutatás bírságszámításhoz való alkalmazása nem sérti a visszaható hatály tilalmát, mivel az említett iránymutatás nem megy túl a szankcióknak a 17. rendelet 15. cikkében meghatározott jogi keretén.

38. E cikk szerint a Bizottságnak — a bírság összegének a versenyszabályok megsértését követő meghatározása során — figyelembe kell vennie az elkövetett jogsértés súlyát, valamint időtartamát. Az így meghatározott bírság mértéke mindenesetre nem haladhatja meg a jogsértésben részt vevő egyes vállalkozások megelőző éves üzleti forgalmának 10%-át.

39. Márpedig az iránymutatás arra is kötelezi a Bizottságot, hogy a szankció alapös-

szegét a jogsértés súlyával és időtartamával összhangban határozza meg. Továbbá előírja, hogy az így kiszámított összeg semmilyen esetben sem haladhatja meg a társaságok világméretű forgalmának 10%-át. Ebből következik, hogy az Elsőfokú Bíróság véleménye az, hogy „az iránymutatásban előírt módszer szerint a bírságszámítást továbbra is a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében említett két szempont alapján végzik: nevezetesen a jogsértés súlya és időtartama alapján, tiszteletben tartva az egyes vállalkozások forgalmának felső korlátját, amelyet ugyanez a rendelkezés ír elő”¹⁸.

40. Ami ezt követően a bizalomvédelem elvének állítólagos megsértését illeti, az Elsőfokú Bíróság megjegyezte, hogy „ami a bírságok versenyszabályok megsértéséért történő megállapítását illeti, a Bizottság a mérlegelési jogköre keretein belül gyakorolja a 17. rendelet által ráruházott jogkörét. Márpedig az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a gazdasági szereplők nem fektethetnek jogos bizalmat olyan meglévő helyzet fenntartásába, amely a közösségi intézmények mérlegelési jogkörének keretében módosítható. Ellenkezőleg: a Bizottság jogosult arra, hogy a 17. rendeletben meghatározott korlátok között megemelje a bírságok általános mértékét, amennyiben ez szükséges ahhoz, hogy biztosítsa a közösségi versenypolitika végrehajtását. Ebből következik, hogy az olyan közigazgatási eljárásban

17 — Ugyanott, 221. pont.

18 — Ugyanott, 231. pont.

érintett vállalkozások, amelynek következményeképpen bírság kiszabására is sor kerülhet, nem alapíthatnak jogos bizalmat arra a tényre, hogy a Bizottság a korábban kiszabottakhoz képest nem fogja növelni a bírságok összegét”¹⁹.

41. Ami ezt követően a felperes vállalkozások védelemhez való jogának állítólagos megsértését illeti, az Elsőfokú Bíróság megjegyezte, hogy „[a kifogásközlésben] a Bizottság ismertette [...] azokat az okokat, amelyek alapján úgy vélte, hogy ez a jogsértés különösen súlyos, valamint a súlyosító körülményeket megvalósító tényezőket, nevezetesen az ajánlattételi eljárások manipulálását, a kartellnek a többi résztvevőnek a megállapodások betartására való rákényszerítése érdekében történő agresszív teljesítését, és azt, hogy kizárja az egyedüli jelentős versenytársat, amely nem vesz részt e megállapodásokban, valamint a jogsértések ellenőrzést követő folytatását. A Bizottság ugyanott kifejtette, hogy az egyes vállalkozásokra kiszabandó bírság meghatározásakor figyelembe veszi az egyes vállalkozások versenyellenes magatartásban játszott szerepét, valamint, a részvételük időtartamára vonatkozó lényeges különbséget, a távfűtési iparban betöltött szerepüket, a távfűtési ágazatban elért forgalmukat, a teljes forgalmukat — adott esetben azért, hogy figyelembe vegye az érintett vállalkozás méretét és gazdasági erejét, és azért, hogy kellően elrettentő hatást biztosítson —, végül pedig az összes súlyosító körülményt. [...] A

Bizottság közölte tehát [...] azokat a ténybeli és jogi elemeket, amelyekre a felperes kiszabandó bírság kiszámítása során támaszkodott, és közben kellően tiszteletben tartotta ez utóbbi meghallgatáshoz való jogát. Meg kell jegyezni, hogy a Bizottság — mivel megjelölte azokat a ténybeli és jogi elemeket, amelyekre a bírságszámítását alapozza — nem volt köteles meghatározni, hogy a bírság összegének meghatározásához hogyan kívánja felhasználni e tényezőket. Ugyanis azt megelőzően felvilágosítást adni a számításba vett bírságok összegére vonatkozóan, hogy a vállalkozást felhívták volna az ellene elfogadott kifogásokkal kapcsolatos észrevételei benyújtására, nem megfelelő módon előre jelezné a Bizottság határozatát. Következésképpen a Bizottságnak a közigazgatási eljárás során nem kellett tájékoztatnia az érintett vállalkozásokat az új bírságszámítási módszer alkalmazására irányuló szándékáról”²⁰.

42. Végül az Elsőfokú Bíróság elutasította az egyes felperes vállalkozások által felhozott azon kifogást, amely szerint a Bizottság a megtámadott határozatban nem indokolta kellő mértékben a bírságok összegének megállapításakor alkalmazott módszert.

43. A felperesek többsége szerint ugyanis a Bizottság nem szolgált magyarázattal arról,

19 — Ugyanott, 241–243. pont.

20 — Ugyanott, 202–207. pont.

hogy a bíróságokat abszolút összegben kifejezett és az engedélyezett korlátot meghaladó alapösszegek alapján határozták meg, a vállalkozások forgalmától függetlenül.

kelte a Sigma Technologie di rivestimentóra²⁴ és az ABB Asea Brownra²⁵ kiszabott bírságot; d) a fennmaradó részében pedig helybenhagyta a vitatott határozatot.

D A Bíróság előtti eljárás

44. Az Elsőfokú Bíróság elutasította ezt a kifogást, és úgy vélte, hogy a megtámadott határozat „[a felperesek] által elkövetett jogsértések súlyának és időtartamának meghatározásához figyelembe vett mérlegelési tényezők elegendő és helytálló ismertetését”²¹ tartalmazta, és hogy következésképpen nem „[rőható fel] a Bizottságnak az, hogy nem indokolta pontosabban a [felperesekre] kiszabott bírság alapösszegének és végösszegének mértékét”²².

45. Ezen elemzésből következően, és miután megvizsgálta a különböző felperesek sajátos helyzetét, a megtámadott ítéletekben az Elsőfokú Bíróság a) alapján véve helybenhagyta a megtámadott határozatban szereplő jogsértés értékelését; b) megsemmisítette a HFB Holding KG-ra és a HFB Holding GmbH-ra vonatkozó részében²³; c) mérsé-

46. A 2002. május 21. és június 7. között benyújtott fellebbezéseivel a Dansk Rørindustri A/S, az Isoplus Fernwärmtechnik Vertriebsgesellschaft mbH, a KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, az LR AF 1998 A/S, a Brugg Rohrsysteme GmbH, az LR AF 1998 GmbH és az ABB Asea Boveri Ltd társaságok (a továbbiakban közösen elnevezve: a fellebbezők) lényegében azt kérték a Bíróságtól, hogy helyezze hatályon kívül a megtámadott ítéleteket, és szüntesse meg az eljárást, illetve másodlagosan: helyezze hatályon kívül az említett ítéleteket, és utalja vissza az ügyeket az Elsőfokú Bíróság elé, illetve harmadlagosan: mérsékelje a rájuk kiszabott bírságokat; továbbá arra is kérték a Bíróságot, hogy kötelezze a Bizottságot azoknak a költségeknek a viselésére, amelyeket a vállalkozások az Elsőfokú Bíróság és a Bíróság előtti eljárás során viseltek.

47. A Bizottság kérte, hogy a Bíróság utasítsa el a fellebbezéseket, és a fellebbezőket köteleze az ebben az eljárásban felmerült költségek viselésére.

21 — Ugyanott, 383. pont.

22 — Ugyanott, 384. pont.

23 — Az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy a HFB Holding für Fernwärmtechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG és a HFB Holding für Fernwärmtechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft még nem létezett akkor, amikor a vitatott jogsértést elkövették.

24 — Az Elsőfokú Bíróság 300 000 euróra mérsékelte a Sigmára kiszabott bírságot, tekintettel arra a tényre, hogy ez utóbbi csak az olasz piacon, és nem az egész közös piacon tevékenykedett.

25 — Az Elsőfokú Bíróság 65 millió euróra mérsékelte az ABB Asea Brownra kiszabott bírságot, tekintettel arra, hogy a kifogás-közlés kézhezvételét követően a társaság nem vitatta a megállapodásban való részvételét, és együttműködött a Bizottsággal, és bizonyítékokat szolgáltatott a kartellről.

III — Jogi elemzés

48. A keresetek elemzését az összes fellebbező vagy az egy részük által felhozott, a Bizottság által alkalmazott bírságszámítási módszerre vonatkozó általános jellegű jogalapok vizsgálatával kezdjük (A), majd a különböző fellebbezők sajátos helyzetére vonatkozó különös jogalapok tárgyalásával folytatjuk (B).

A) A bírságszámítás módszerére és a bírságok összegére alapított jogalapok

49. Ezeket a jogalapokat az előzőleg követett sorrendben vizsgáljuk meg.

1. Az iránymutatás ellen felhozott jogellenességi kifogásról

50. Különböző címen valamennyi fellebbező felhozott olyan jogalapokat, amelyek bírálják az Elsőfokú Bíróság következtetéseit, amelyek szerint a Bizottság által alkalmazott bírságszámítási módszer nem sértette sem az arányosság, illetve az egyenlő bánásmód elvét, sem a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdését.

51. Némelyikük szerint az Elsőfokú Bíróság tévesen ítélte úgy, hogy a Bizottság, mivel elfogadta az iránymutatást, nem térhetett el a 17. rendelet 15. cikkében meghatározott, a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint értelmezett jogi kerettől, és mivel így tett, nem lépte túl a mérlegelési jogköre korlátait.

52. Véleményük szerint az iránymutatás alapvetően megváltoztatta a hatályban lévő jogot anélkül, hogy az Európai Unió Tanácsa felhatalmazta volna a Bizottságot arra, hogy új szabályokat fogadjon el.

53. Következésképpen az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot, amikor elutasította az iránymutatás — mint az ebben az esetben a bírságszámítás alapjául szolgáló jogi aktus — ellen felhozott jogellenességi kifogást.

a) A kifogás elfogadhatóságáról

54. Mielőtt rátérnénk e kifogások érdemi tárgyalására, fel kell tenni a kérdést, hogy az EK 241. cikk értelmében jogellenességi kifogás tárgya lehet-e olyan formailag nem kötelező jogi aktus, mint az iránymutatás.

55. Mint azt tudjuk, a fent említett rendelkezés alapján kizárólag „az Európai Parlament és a Tanács által közösen elfogadott rendeletre, illetve a Tanács, a Bizottság vagy az EKB rendeletére vonatkozó jogvitában” lehet valamely jogi aktus jogellenességére közvetetten hivatkozni.

56. Mindenesetre a Simmenthal kontra Bizottság ügyben hozott ítélettől kezdve²⁶ a Bíróság kiterjesztette e rendelkezés alkalmazási körét az „intézmények összes olyan jogi aktusára, amely ugyan nem rendelet, mégis hasonló a hatása”, azaz olyan általános jellegű jogi aktusokra, amelyeket az EK 230. cikk alapján a magánszemélyek pontosan emiatt nem támadhatnak meg közvetlenül.

57. A Bíróság mindamellett világossá tette, hogy szoros kapcsolatnak kell lennie a megtámadott jogi aktus és az olyan jogi aktus között, amelynek a jogellenességét közvetlenül felvetik. Ez utóbbinak „közvetlenül vagy közvetve alkalmazhatónak kell lennie arra az esetre, amely a kereset tárgyát képezi”²⁷, és a megtámadott egyedi határozat és az általános jogi aktus között „közvetlen jogi kapcsolatnak” kell lennie²⁸.

58. Véleményem szerint azonban az iránymutatás teljesíti e feltételeket.

59. Tagadhatatlan ugyanis, hogy az iránymutatás általános hatályú, hiszen objektíve meghatározott helyzetekre alkalmazandó, és jogi hatást vált ki az általánosan és elvontan érintett személyek csoportjai vonatkozásában²⁹. Másrészt — noha formailag nem kötelező jelleggel — olyan elveket és szabályokat fektet le, amelyeket a Bizottságnak a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének alkalmazásával történő bírságszámításhoz kell követnie. Márpedig a Bíróság ítélkezési gyakorlata világossá tette, hogy ezekben az esetekben a Bizottság nem térhet el önkényesen azoktól a szabályoktól, amelyeket ő maga határozott meg³⁰. Az ilyen szabályok tehát, amelyek azokat a szempontokat kívánják pontosan meghatározni, amelyeket valamely intézmény a mérlegelési jogköre gyakorlása során kíván alkalmazni, joghatást válthatnak ki.

60. Azt a tényt sem vitathatjuk, hogy az iránymutatás csak tisztán belső értékkel bír, és ennél fogva nem válthat ki joghatást harmadik személyekkel szemben.

26 — A 92/78. sz. ügyben 1979. március 6-án hozott ítélet (EBHT 1979., 777. o.) 40. pontja.

27 — A 32/65. sz., Olaszország kontra Tanács és Bizottság ügyben 1966. július 13-án hozott ítélet (EBHT 1966., 563. o.).

28 — A 21/64. sz., Macchiorlatti Dalmas e Figli kontra Főhatóság ügyben 1965. március 31-én hozott ítélet (EBHT 1965., 227. o., különösen a 238. o.), valamint a 81/85. és 119/85. sz., Usinor kontra Bizottság egyesített ügyekben 1986. június 10-én hozott ítélet (EBHT 1986., 1777. o.) 13. pontja.

29 — A 44/74., 46/74. és 49/74. sz., Acton és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1975. március 18-án hozott ítélet (EBHT 1975., 383. o.) 7. pontja, valamint a 206/87. sz., Lefebvre Frère et Sœur kontra Bizottság ügyben 1989. február 14-én hozott ítélet (EBHT 1989., 275. o.) 13. pontja.

30 — A 148/73. sz. Louwage kontra Bizottság ügyben 1974. január 30-án hozott ítélet (EBHT 1974., 81. o.) 12. pontja.

61. Magából az iránymutatásból következik ugyanis, hogy a Bizottságnak bizonyos lépéseket kell követnie a bírságszámítás során, és különösen figyelembe kell vennie néhány, a vállalkozásokra vonatkozó enyhítő és súlyosító körülményt; e kötelezettség szükségszerű ellenpontja az érintett vállalkozás azon joga, hogy elvárja a Bizottságtól, hogy az hatékonyan és az iránymutatásnak megfelelően járjon el.

támadott határozat jogi alapját (nem úgy, mint a 17. rendelet 3. és 15. cikke) — közvetlen kapcsolat van közte és a közvetetten felhozott kifogások tárgyát képező általános jogi aktus között.

62. Ez a következtetés teljes mértékben megfelel a közösségi ítélkezési gyakorlat által meghatározott irányvonalnak, amely elismerte, hogy az intézmény tisztán belső jogi aktusai önmagukban nem válhatnak ki külső joghatást. A Bizottság olyan jogi aktusai esetében, mint például „a magatartási szabályok”³¹ vagy „a belső utasítások”³², amelyekben a Bizottság szervezeti egységei és alkalmazottai kötelezettségeinek az ellenpontjai a tagállamok vagy a gazdasági szereplők jogai, azonban nem erről van szó.

64. Úgy véljük, hogy a jogellenességi kifogás elfogadható.

b) Ami a kifogás érdemi részét illeti

63. Meg kell jegyeznünk, hogy nem vitatott — amint azt az Elsőfokú Bíróság helyesen megállapította —, hogy a Bizottság az iránymutatásban előírt bírságszámítási módszert híven követve határozta meg a bírság összegét. Következésképpen — bár az iránymutatás hivatalosan nem képezi a meg-

65. Mivel most az e kifogásra vonatkozó érdemi kérdések értékeléséről van szó, még egyszer rá kell mutatnunk arra, hogy bizonyos fellebbezők szerint az iránymutatás által kialakított új számítási módszer — annál fogva, hogy az érintett vállalkozások forgalmának figyelembevétele nélkül bizonyos átalányösszegeken alapul, és hogy egyébként lehetővé teszi a Bizottság számára, hogy a bírság kiszámítása során túllépje a 10%-os korlátot — nem teszi lehetővé a releváns tényezők és körülmények alapján a szankció megfelelő „egyeniesítését”. Különösen nem teszi lehetővé, hogy a Bizottság kellő mértékben figyelembe vegye a vállalkozások méretét, valamint az egyes vállalkozások kartellben játszott szerepét.

31 — A C-303/90. sz., Franciaország kontra Bizottság ügyben 1991. november 13-án hozott ítélet (EBHT 1991., I-5315. o.).

32 — A C-366/88. sz., Franciaország kontra Bizottság ügyben 1990. október 9-én hozott ítélet (EBHT 1990., I-3571. o.).

66. E tekintetben először is meg kell jegyezni, hogy sem a 17. rendelet 15. cikke, sem a Bíróság állandó joggyakorlata nem kötelezi a Bizottságot arra, hogy a bírság kiszabása során meghatározott számítási módszert alkalmazzon. Amint azt már korábban világossá tettük, a 17. rendelet 15. cikke — a jogsértés bizonyos értékelési szempontjain kívül — csak felső korlátot ír elő a bírság összegének meghatározásához.

67. Következésképpen annak a megállapításáról van szó, hogy az iránymutatás e határokon belül helyezkedik-e el, amikor meg kívánja határozni azt a széles mérlegelési jogkört, amellyel a Bizottság e kérdésben rendelkezik.

68. E tekintetben egyetértünk az Elsőfokú Bírósággal abban, hogy a bírságszámítást — még az iránymutatás elfogadását követően is — kifejezetten csak a 17. rendelet 15. cikkében előírt két szempont alapján végzik, nevezetesen a jogsértés súlya és időtartama; a végösszeg pedig az e rendelkezésben meghatározott teljes forgalom 10%-os korlátja alá esik [az iránymutatás 5. pontjának a) alpontja].

69. Az első szempontot illetően is egyetértünk az Elsőfokú Bírósággal abban, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bizott-

ság különösen széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik azoknak a tényezőknél a kiválasztását illetően, amelyeket figyelembe vesz a fent említett szempontok alkalmazásához. Amint azt a Bíróság megállapította: „a jogsértések súlyát sok tényező alapján kell meghatározni, mint például az úgy sajátos körülményei, a háttere, a bírságok elrettentő hatása, *azonban nincs olyan felsorolás, amely kimerítő vagy kötelező módon tartalmazná a mérlegelendő tényezőket*”³³. A jogsértés mérlegelési tényezői közé sorolható azoknak a termékeknek a mennyisége és értéke, amelyekkel kapcsolatban a jogsértést elkövették, a jogsértést elkövető vállalkozások mérete és gazdasági ereje, valamint a piacra gyakorolt hatásuk, az egyes vállalkozások magatartása, az egyes vállalkozások jogsértés elkövetésében játszott szerepe, az a haszon, amelyet a versenyellenes gyakorlatból húztak, az a gazdasági és jogi háttér, amelyben a jogsértést elkövették stb.³⁴.

70. Ami a vállalkozás forgalmának figyelembe vételét illeti, a Bíróság a — mind a fellebbezők, mind a Bizottság által bőven idézett — Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott, fent hivatkozott ítéletben rámutatott arra, hogy „a bírság meghatározásának érdekében a Bíróság ugyanúgy jogosult a vállalkozás teljes

33 — A C-219/95. P. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1997. július 17-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-3411. o.) 33. pontja. Kiemelés tőlem.

34 — Lásd különösen a 100/80–103/80. sz., Musique Diffusion française és társai egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítéletet (EBHT 1983., 1825. o.) és a 322/81. sz., Michelin kontra Bizottság ügyben 1983. november 9-én hozott ítéletet (EBHT 1983., 3461. o.).

forgalmát [...] figyelembe venni, mint a jogsértés tárgyát képező termékekből származó forgalomhányadot”, de „*egyik összegnek sem szabad a többi mérlegelési tényezőhöz képest aránytalan fontosságot tulajdonítani*”³⁵.

71. A forgalom, bár hasznos és releváns tájékoztatást nyújt a vállalkozás gazdasági erejéről (teljes forgalom), valamint a vállalkozás magatartásának versenyre gyakorolt hatásáról (az érintett piacon elért forgalom), csak az egyik tényező a Bizottság rendelkezésére álló számos egyéb mérlegelési tényező közül.

72. Mindenesetre — amint arra az Elsőfokú Bíróság és a Bizottság helyesen rámutatott — az iránymutatás nem zárja ki, hogy a bírságszámítás különböző szakaszaiban figyelembe vegyék a teljes forgalmat és/vagy az érintett piacon elért forgalmat. Az iránymutatás különösen azt mondja ki, hogy amennyiben a jogsértésben több vállalkozás is érintett, „néhány esetben szükségessé válhat [...] az összegek súlyozása annak figyelembevétele érdekében, hogy az egyes vállalkozások jogsértő magatartása milyen súlyú, és ebből következően milyen tényleges hatást gyakorol a versenyre, különösen, ha az

azonos típusú jogsértéseket elkövető vállalkozások mérete között jelentős különbség áll fenn” (az iránymutatás 1.A. pontjának hatodik bekezdése).

73. Más szóval: noha az iránymutatás nem írja elő, hogy az alapösszeg kiszámításakor vagy a bírság meghatározásának későbbi szakaszában³⁶ rendszeresen figyelembe kell venni az érintett vállalkozás forgalmát, ez az elem egyáltalán nincs eleve kizárva a számításból. Éppen erre mutat rá egyébként a megtámadott határozat, mivel a Bizottság ott a méretük alapján négy csoportra osztotta a fellebbezőket, és következképpen jelentősen megkülönböztette az alapösszegeket.

74. Nem mondhatjuk tehát — amint azt a fellebbezők állítják —, hogy az iránymutatásban tartalmazott módszert követő bírságszámítás csak egyszerű, előre meghatározott számtani művelet. Ezenkívül — a forgalom, és különösen a bírságoknak az érintett vállalkozások mérete alapján történő súlyozásának lehetősége kapcsán mondottakkal kapcsolatban — meg kell jegyezni, hogy az iránymutatás — mivel súlyosító és enyhítő körülmények sorozatát helyezi kilátásba, valamint azt, hogy esetleg „bizonyos olyan

35 — Például annak a ténynek az értékelésekor, hogy „a nagyobb vállalkozások rendszerint olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra, hogy könnyebben felismerjék, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből milyen következmények adódnak rájuk nézve” (az 1.A. pont ötödik bekezdése) vagy „a jogsértők által esetleg elért gazdasági vagy pénzügyi előnyök”, valamint „az érintett vállalkozások különös jellemzői” esetleges figyelembevételekor (az 5. pont b) alpontja).

35 — A 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 121. pontja.

tényezőkre is figyelemmel kell lenni, mint például a sajátos gazdasági összefüggések, a jogsértők által elért gazdasági vagy pénzügyi előnyök [...] vagy a kérdéses vállalkozások különös jellemzői [...]” [5. pont b) alpont] — kifejezetten előírja, hogy a bírságot, amint azt az állandó ítélkezési gyakorlat megköveteli, az ügy sajátos körülményeire és a jogsértés hátterére tekintettel kell kiszabni³⁷.

75. Az iránymutatás tehát számos rugalmassági tényezőt tartalmaz, amelyek lehetővé teszik a Bizottság számára, hogy mérlegelési jogkörét a 17. rendelet 15. cikkének szabályai szerint, az ítélkezési gyakorlat értelmezését figyelembe véve gyakorolhassa.

76. Ami ezt követően a 10%-os korlát közbenső számítás során történő túllépését, valamint az ebből következő állítólagos jogellenes következményeket illeti, számomra nem tűnik úgy, hogy ez a lehetőség kifejezetten vagy hallgatólagosan az iránymutatás szövegéből következik. Ez utóbbi ugyanis — az 5. pont a) alpontjában — csak a 17. rendelet 15. cikkében meghatározott felső határra utal, amikor világossá teszi, hogy „magától értetődő, hogy az e módszerrel

(százalékos alapon növelt vagy csökkentett alapösszeg) kiszámított végösszeg semmi esetre sem haladhatja meg a vállalkozások világméretű forgalmának 10%-át”³⁸. Más szóval az iránymutatás — ami e felső korlát meghaladását illeti — semmit nem tesz hozzá, és semmit nem vesz el abból, amit a fent említett rendelet már meghatározott.

77. Ebből a szempontból tehát szerintem semmi sem indokolja, hogy eltérjünk az Elsőfokú Bíróságnak az iránymutatás jogszerűségére vonatkozó álláspontjától, még akkor sem, ha a fejtegetés még nem tekinthető befejezettnek, amint azt az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének megsértésére vonatkozó kifogás vizsgálatakor látni fogjuk.

c) A kifogás néhány sajátos szempontjáról

78. Először az Isoplus-csoport által felhozott, az iránymutatás különös rendelkezéseire vonatkozó két kifogást kell említeni.

37 — Lásd például a *Musique Diffusion française* és társai kontra Bizottság ügyben hozott, a 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 106. pontját

38 — Kiemelés tőlem.

79. Először is a fellebbezők azt állítják, hogy az iránymutatás, mivel lehetővé teszi „a szankció megemelését azért, hogy a jogsértésnek köszönhetően megvalósított jogellenes haszon összegét meghaladja” (2. pont, ötödik franciabekezdés), új súlyosító körülményeket vezet be, megsértve a 17. rendelet 15. cikkét. Ugyanakkor fennáll annak a veszélye, hogy ugyanazokat a körülményeket kétszer veszik figyelembe, mivel az iránymutatás rendszere szerint a versenyjog megsértéséből húzott hasznot már a jogsértés súlyának meghatározásakor figyelembe vették.

80. Számomra azonban úgy tűnik, hogy az Elsőfokú Bíróság e tekintetben levezetett elemzése teljesen elfogadható³⁹. Ugyanis — amint az az Elsőfokú Bíróság által hivatkozott ítélkezési gyakorlatból következik — az a haszon, amelyet a vállalkozások a versenyjog megsértéséből nyernek, azoknak a tényezőknek a részét képezi, amelyeket a Bizottság nemcsak a jogsértés súlyának értékelésekor vehet figyelembe, hanem a szankció kellően elrettentő hatásának a biztosításához is, különösen ha — mint a jelen esetben — az egységes piac működését különösen sértő magatartásokra vonatkozik. Szerintem egyébként az egész szankciórendszer egyik fő célkitűzése éppen annak elkerülése, hogy a jogsértés elkövetői hasznot húzzanak belőle.

81. Úgy tűnik számomra, hogy sem a 17. rendelet, sem a közösségi ítélkezési gyakorlat nem akadályozza meg a Bizottságot abban, hogy — a széles mérlegelési jogkör gyakorlása során, amelyet a Bíróság is elismer — úgy ítélhesse meg, hogy az alapösszeget a súlyosító körülmények miatt újra kell értékelni azért, hogy jobban figyelembe lehessen venni a versenyellenes gyakorlatból húzott hasznot (és ennél fogva akkor, amikor a számítás alapösszege nem eléggé tükrözi az ilyen hasznot), feltéve, hogy — amint arra az iránymutatás helyesen rávilágít — „objektív lehetőség nyílik az ilyen nyereség nagyságának becsléssel történő megállapítására”⁴⁰.

82. Másodszor: a fellebbezők azt állítják, hogy az iránymutatás jogellenes, mivel a 2. pontjának második franciabekezdésében emelt bírság kilátásba helyezésével kötelezi a vállalkozást arra, hogy kényszerből együttműködjék a Bizottsággal, sőt önmaga ellen tanúskodjék.

83. Az ilyen kötelezettség — véleményem szerint — a védelemhez való jog és különösen a vallomástétel megtagadásához való jog megsértését képezi, amelyet a Bíróság a versenyjog tárgyában a — híres — Orkem kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben elismert⁴¹.

40 — Az iránymutatás 2. pontjának ötödik franciabekezdése.

41 — A 374/87. sz. ügyben 1989. október 18-án hozott ítélet (EBHT 1989, 3283. o.).

39 — Lásd a megtámadott ítélet 454–458. pontját.

84. E tekintetben először arra kell rámutatnunk, hogy az iránymutatás 2. pontja kimondja, hogy a Bizottság súlyosító körülmények — mint például „a Bizottsággal való együttműködés megtagadása, illetve az általa végzett vizsgálat akadályozására tett kísérletek” — miatt megemelheti a bírság alapösszegét.

85. Ezenkívül a 17. rendelet széles vizsgálati jogkört ruház a Bizottságra olyan eljárás keretében, amelynek a célja a Szerződés verseny tárgyában hozott szabályai megsértésének megállapítása. A rendelet 11. cikke ugyanis engedélyezi, hogy a Bizottság kötelezze a vállalkozást arra, hogy az összes olyan tényre vonatkozóan szolgáltatson információt, amelyről a Bizottságnak tudomása van, és adott esetben adja át neki a birtokában lévő iratokat, amennyiben azok elősegítik annak megállapítását, hogy magának a vállalkozásnak vagy egy másik vállalkozásnak a magatartása versenyellenes volt.

86. Márpedig tudjuk, hogy az Orkem kontra Bizottság ügyben hozott, fent hivatkozott ítéletben a Bíróság kimondta, hogy a fent említett vizsgálati jogkört nem lehet úgy értelmezni, hogy ez az értelmezés megsértse a vállalkozásnak az elismert védelemhez való jogát. Különösen: „a Bizottság nem kötelezheti a vállalkozást arra, hogy olyan válaszokat nyújtson, amelyekkel elismerni annak a jogsértésnek a létezését, amelyet a Bizottságnak kell bizonyítania”⁴².

87. Véleményem szerint azonban ez nem vonatkozik az iránymutatás 2. pontjára. Számomra — épp ellenkezőleg — úgy tűnik, hogy szó szerinti értelme tökéletesen összeegyeztethető mind a 17. rendelet rendelkezéseivel, mind az Orkem kontra Bizottság ügyben hozott, fent említett ítélet értelmével és hatályával.

88. Az iránymutatás ugyanis egyáltalán nem kötelezi a vállalkozást arra, hogy vallomást tegye maga ellen, vagy bizonyítékot szolgáltatson a bűnösségéről; egyszerűen csak világossá teszi, hogy megemelik a bírságot abban az esetben, ha a vállalkozás elutasítja a Bizottság szervezeti egységeivel való együttműködést, vagy akadályozza azt.

89. A Bíróság egyébként a Finnboard kontra Bizottság ügyben hozott ítéletében⁴³ erre az álláspontra helyezkedett a Metsä-Serla Sales Oy vállalkozást illetően, amely ítéletben a Bíróság kifejtette, hogy „olyan vállalkozásra, amely — a Bizottság álláspontjának vitatásával — csupán a 17. rendelet értelmében köteles együttműködésre hajlandó, nem szabnak ki emiatt nagyobb bírságot”⁴⁴.

90. Számomra tehát úgy tűnik, hogy ezt a két kifogást szintén el kell utasítani.

43 — A C-298/98. P. sz. ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-10157. o.).

44 — Ugyanott, 58. pont.

42 — A 41. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 35. pontja.

2. Az arányosság és az egyenlő bánásmód megsértésére alapított jogalapokról

91. A legtöbb fellebbező azt is sérelmezi, hogy az Elsőfokú Bíróság nem állapította meg az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének a megsértését.

92. E tekintetben vitatják a Bizottság által a megvizsgált esetben alkalmazott számítási módszer automatikus jellegét, amely megakadályozta a Bizottságot abban, hogy különösen figyelembe vegye az egyes vállalkozások kartellben elfoglalt helyzetét jellemző tényezőket és sajátos körülményeket.

93. Az, hogy a Bizottság általánosságokat használt, megakadályozta abban, hogy különösen figyelembe vegye a vállalkozások forgalmát és különösen az érintett piacon elért forgalmat, pedig ez utóbbi értékelése mindig is különösen jelentős volt a Bíróság ítélezési gyakorlatában, valamint a Bizottság határozathozatali gyakorlatában, azért hogy biztosított legyen az arányosság elvének tiszteletben tartása.

94. Ebből az ítélezési gyakorlatból következők ugyanis, hogy a bírság alapösszegét az

érintett vállalkozás forgalmára tekintettel kell kiszámítani azért, hogy kifejezzék ez utóbbi méretét és gazdasági jelentőségét és következésképpen azt a hatást, amelyet a vállalkozás a piacra gyakorolhatott. Olyan számításról van tehát szó, amely az egyes vállalkozások vonatkozásában „egyeniesíteni” kívánja a bírságot, valamint az egyéb érintett vállalkozásokra vonatkozó bírsághoz kívánja „viszonyítani”.

95. A fellebbezők szerint — épp ellenkezőleg — a Bizottság által alkalmazott módszer nem teszi lehetővé a szankció ilyen „egyeniesítésének” megfelelő megvalósítását. Különösen akkor, amikor a Bizottság számítása eléri vagy meghaladja a forgalom 10%-os felső korlátját, a számítás valamennyi, e küszöb fölötti kiigazítása (a jogsértés időtartama, a súlyosító körülmények stb. alapján) pusztán csak elméleti művelet marad, amely semmilyen hatással nem volt a bírság végösszegére, mivel ez utóbbit végül mindenképpen a fent említett küszöb alá kell szorítani. Az ilyen folyamat teljes mértékben ellentétes a Bíróság ítélezési gyakorlatával (különösen a Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélettel⁴⁵), amely szerint a bírság összegét az összes releváns tényező figyelembevételével kell meghatározni.

96. Végül a fellebbezők közül néhányan úgy vélik, hogy a Bizottság — mivel az érintett vállalkozások forgalmától függetlenül meg-

45 — Hivatkozás a 34. lábjegyzetben.

határozott és néhány esetben már a számítás kezdetétől a forgalom 10%-át meghaladó mértékben rögzített átalányösszeget vett alapösszegnek — megkülönböztette a kis- és középvállalkozásokat, mivel a gazdasági súlyukhoz képest túl magas bírságot szabott ki rájuk. A fellebbezők kifogásolják, hogy a bírságuk viszonylag szigorúbb, mint az ABB-re kiszabott — pedig e társaság nagyobb vállalkozás, és a kartell vezetője —, illetve hogy ez indokolatlan megkülönböztető bánásmóddhoz vezet.

97. E ponton szükségesnek tartom, hogy előljáróban rávilágítsak arra, hogy a bírság megfelelő összegének a jogsértés súlyának és időtartamának vonatkozásában való értékelése, a 17. rendelet 17. cikkével az Elsőfokú Bíróságra ruházott korlátlan bírsági felülvizsgálati jogkör hatálya alá tartozik. Kizárólag az Elsőfokú Bíróság hatáskörébe tartozik, hogy felülvizsgálja azt a módot, amellyel a Bizottság az egyes esetekben a jogellenes magatartások súlyát és időtartamát értékelte⁴⁶.

98. A fellebbezés keretében a Bíróság felülvizsgálata kizárólag annak a vizsgálatára szorítkozik, hogy az Elsőfokú Bíróság jogilag

helyesen vette-e figyelembe a jogsértés értékeléséhez szükséges valamennyi tényezőt, illetve a fellebbezők által felhozott kérdések vizsgálatakor tévesen alkalmazta-e a jogot⁴⁷.

99. Mivel a bírság állítólagos aránytalan jellegéről van szó, meg kell jegyezni, hogy a Bíróságnak, amikor a fellebbezés keretén belül jogi kérdésekről határoz, nem feladata, hogy méltányossági okokból a sajátjával helyettesítse az Elsőfokú Bíróság értékelését, hiszen ez utóbbi korlátlan felülvizsgálati jogkörében dönt a közösségi jog megsértése miatt a vállalkozásokra kiszabott bírságok összegéről⁴⁸.

100. Ebben az esetben tehát a Bíróság elemzésének arra kell szorítkoznia, hogy ellenőrizze, hogy az Elsőfokú Bíróság — amikor helybenhagyta a Bizottság által a bírságok kiszabásához alkalmazott szempontokat, és felülvizsgálta az alkalmazásukat, sőt kijavította ezt az alkalmazást — tévesen alkalmazta-e a jogot, illetve megsértette-e az arányosság és az egyenlő bánásmód elvét, amelyek a bírságok kiszabását meghatározzák⁴⁹.

46 — A C-185/95. P. sz., Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-8417. o.) 128. pontja és a C-359/01. P. sz., British Sugar kontra Bizottság ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-4933. o.) 47. pontja.

47 — A Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben hozott, a 33. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 31. pontja, valamint a Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben hozott, a 46. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 128. pontja.

48 — A Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben hozott, a 46. lábjegyzetben hivatkozott ítélet és a British Sugar kontra Bizottság ügyben hozott, a 46. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 48. pontja.

49 — A C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben 2004. január 7-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-123. o.) 365. pontja.

101. Szem előtt tartva a Bíróság bírósági felülvizsgálatának korlátait, meg kell vizsgálnunk a kérdéses kifogásokat.

102. Először is kétségtelen, hogy a Bizottságnak — azon bíróságok összegének a meghatározásakor, amelyet a versenyjog megsértése miatt szab ki — tiszteletben kell tartania az arányosság elvét.

103. A jelenleg vizsgált területen ez az elv először is úgymond „abszolút” értelemben fejezi ki hatását, és a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében említett teljes forgalom 10%-os korlátja tiszteletben tartásában fejeződik ki. Ennek a korlátnak ugyanis pontosan az a célja, hogy kizárja azt, hogy a bíróságok aránytalanok legyenek a szankció tárgyát képező vállalkozás méretéhez képest⁵⁰.

104. E tekintetben néhány fellebbező által felhozott jogalap — amely szerint a Bizottság nem vette figyelembe a 10%-os korlát alkalmazásakor az érintett piacon elért forgalmukat — számomra nem tűnik megalapozottnak. Egyetértek az Elsőfokú Bíróság elemzésével, amely szerint az állandó ítélke-

zési gyakorlatból következik, hogy ezt a korlátot úgy kell érteni, mint amely *az érintett vállalkozás teljes forgalmára* vonatkozik — az egyetlen olyan elemre, amely hozzávetőleges felvilágosítást adhat az érintett vállalkozás jelentőségéről és befolyásáról —, és hogy a fent említett korlát tiszteletben tartása mellett a Bizottság széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik, mivel annak eldöntéséről van szó, hogy milyen mértékben kell figyelembe venni a teljes forgalmat és/vagy az érintett piacon elért forgalmat.

105. Más szóval: ha a fent említett felső határ nem haladja meg a fellebbezőknek a jogsértés utolsó éve során elért teljes forgalmának a 10%-át, a bírság végösszege nem tekinthető aránytalanoknak csak azért, mert meghaladja az érintett piacon elért forgalmat.

106. Egyébként — amint azt az egyik fellebbező állította — azt sem kifogásolhatjuk, hogy a bíróságok csak azért megkülönböztetők, mert néhány érintett vállalkozás számára mérsékelni kellett az összeget, hogy ne haladja meg a 10%-os felső határt akkor, amikor nem ez volt a helyzet azoknak a vállalkozásoknak az esetében, amelyeknél az őket érintő bírság számítása során ezt a felső

50 — Lásd például a Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott, a 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 119. pontját.

határt soha nem haladták meg. Amint azt az Elsőfokú Bíróság megjegyezte⁵¹, ez a mérséklés közvetlen és elkerülhetetlen következménye a 17. rendeletben meghatározott felső határnak. Ilyen körülmények között számomra nem tűnik úgy, hogy a bíróság kizárólag emiatti mérséklésének hiánya megkülönböztető jelleget tulajdonít az egyébként jogszerűen kiszabott bírságnak⁵².

107. Annyi bizonyos, hogy ez az automatizmus hatással lehet az arányosság elvére is, amikor ez utóbbit nem abszolút értelemben, hanem „relatív” értelemben értékeli, olyan értelemben, mint amelynek célja a szankció „egyéniésítésének” biztosítása, ennél fogva arányos a jogsértés súlyával és az egyes esetek egyéb szubjektív és objektív körülményeivel. Ebből a szemszögből a bíróság arányos és hátrányos megkülönböztetés nélküli jellege nem a megelőző éves üzleti forgalmával fennálló egyszerű számtani viszonyból következik, hanem azoknak a tényezőknek összességéből, amelyekre ennek az indítványnak a 69. pontjában utaltam.

108. Az arányossági teszt e „viszonylagos” szempontja különös jelentőséggel bír a kollektív jogsértések esetében, mivel amennyiben a jogsértést több vállalkozás követi el, az arányosság követelménye megkívánja, hogy a bíróság kiszabása során megvizsgáljuk „az egyes vállalkozások részvételének egymáshoz viszonyított súlyát”⁵³.

nyiben a jogsértést több vállalkozás követi el, az arányosság követelménye megkívánja, hogy a bíróság kiszabása során megvizsgáljuk „az egyes vállalkozások részvételének egymáshoz viszonyított súlyát”⁵³.

109. Az egyenlő bánásmód elve egyébként ugyanezt követeli meg, hiszen az állandó ítélkezési gyakorlat szerint megsértik ezt az elvet, amikor hasonló helyzeteket eltérően kezelnek, és amikor eltérő helyzeteket ugyanúgy kezelnek, kivéve, ha az ilyen bánásmód objektíve igazolt⁵⁴. Ebből következik — a jelen esetre nézve —, hogy a bíráságnak valamennyi, ugyanabban a helyzetben lévő vállalkozás számára azonosnak kell lennie, és hogy a különböző magatartásokat nem büntethetik ugyanúgy.

110. Újra meg kell néznünk azonban az Elsőfokú Bíróság e tekintetben kifejtett elemzését.

51 — ABrugg Rohrsysteme kontra Bizottság ügyben hozott, később megtámadott ítélet 155. pontja.

52 — A 10%-os felső korlát túllépéséből esetleg eredő, a bírások jogszerűségére vonatkozó következmények — amelyek tekintetében a Bizottságnak mérséklést kellett volna alkalmaznia azért, hogy tiszteletben tartsa ezt a korlátot — különálló kérdést képeznek, amelynek további tanulmányozását javasolom (lásd a jelen indítvány 113. és azt követő pontjait).

53 — A C-51/92. P. sz., Hercules Chemicals kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4235.) 10. pontja. Lásd még a 40/73-48/73., 50/73., 54/73., 56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz., Suiker Unie és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1975. december 16-án hozott ítélet (EBHT 1975., 1669. o.) 623. pontját, valamint az Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott, a 49. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 92. pontját.

54 — A 106/83. sz. Sermide-ügyben 1984. december 13-án hozott ítélet (EBHT 1984., 4209. o.) 28. pontja és a C-174/89. sz. Floche-ügyben 1990. június 28-án hozott ítélet (EBHT 1990., I-2681. o.) 25. pontja.

111. A megtámadott ítéletek elismerték, hogy a Bizottság által a bírság kiszabásához alkalmazott szempontok a jogsértés különös súlya és időtartama, valamint a megbüntetett vállalkozások helyzete, szerepe és magatartása figyelmes és részletes elemzésének eredménye⁵⁵; hogy a bírság alapösszegének meghatározásához a Bizottság kellően figyelembe vette a kartellben résztvevők gazdasági súlyának eltérő jellegét, mivel a vállalkozásokat „a Közösség piacán elfoglalt, egymáshoz viszonyított jelentőségük szerint” négy csoportra osztotta (a megtámadott határozat indokolásának 166. pontja), és mivel az egyes csoportokra különböző alapösszegeket rögzített, „a Bizottság nemcsak a fent említett vállalkozások érintett piacon elért forgalmát vette figyelembe, hanem azt a relatív jelentőséget is, amelyet a kartell tagjai az egyes vállalkozásoknak tulajdonítottak, amint az a kartellen belül meghatározott kvótákból [...] és az 1995-ben elért és tervezett eredményekből [...] következik”⁵⁶, és végül arra a következtetésre jutottak, hogy a vállalkozások négy csoportra osztása és a viszonylagos alapösszegek meghatározása objektíve igazolt volt, és saját belső koherenciát mutatott⁵⁷.

112. Így — az Elsőfokú Bíróság véleménye szerint — a Bizottság helyesen alkalmazta az iránymutatás azon részeit, amelyek kimondják, hogy amennyiben a jogsértésben több olyan vállalkozás is érintett, amelyek mérete nagyon eltérő, súlyozni lehet az alapösszegeket „annak figyelembevétele érdekében, hogy az egyes vállalkozások jogsértő magatartása milyen súlyú, és ebből következően milyen tényleges hatást gyakorol a versenyre” (a fent említett iránymutatás 1.A. pontjának hatodik bekezdése).

113. A Bizottság által kiszabott és az Elsőfokú Bíróság által helybenhagyott bírságok a jogsértés különös súlya és időtartama, valamint az egyes megbüntetett vállalkozások helyzete, szerepe és magatartása figyelmes és részletes elemzésének eredménye.

114. Azonban meg kell jegyezni, hogy noha megvizsgáltuk a bírságszámítás meghatározó szempontjait, még nem mondhatjuk, hogy az arányosság és a hátrányos megkülönböztetés tilalma elvének tiszteletben tartására vonatkozó valamennyi kérdést indokolatlannak lehet tartani.

55 — Kivéve a Dansk Rørindustri társaságot, amelynél az Elsőfokú Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Bizottság értékelési hibát követett el, amikor megállapította, hogy 1994 áprilisa és augusztusa között részt vett a kartellben. E megállapítás ellenére az Elsőfokú Bíróság megerősítette a Bizottság által kiszabott bírság összegét.

56 — Az LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott, később megtámadott ítélet 296. pontja.

57 — Lásd például az LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott, később megtámadott ítélet 304. pontját, amelyben az Elsőfokú Bíróság kimondja, hogy ami a „második csoportba” tartozó vállalkozások számára az alapösszeg rögzítését illeti, „az egyes vállalkozások érintett releváns piacon elért jelentőségének értékeléséhez elfogadott szempontok fényében [...] a Bizottság jogosult legalább kétszer magasabb kiindulási pontot kiszabni rájuk, mint a harmadik csoportba tartozó vállalkozásokra”.

115. A megtámadott határozatban ugyanis — amint azt maga a Bizottság elismeri — több számítási műveletet végeztek a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében meg-

határozott 10%-os felső korlát felett. A Bizottság az egyes fellebbezőkre kiszabott bírságok kiszámítása során túllépte ezt a korlátot, a KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, a Brugg Rohrsysteme GmbH és az ABB Asea Brown Boveri Ltd kivételével. Három esetben (Isoplus-csoport, LA AF 1998 [Németország] és Dansk Rørindustri) a Bizottság olyan alapösszegeből kiindulva számította ki a bírságokat, amely már meghaladta a 10%-os felső korlátot. És csak a számítási műveletek végén — az engedékenységi közlemény alkalmazása előtt — mérsékelte az így meghatározott közbenső összeget, hogy betartsa a teljes forgalom 10%-os felső korlátját.

116. Más szóval: a fent említett 15. cikkben előírt 10%-os felső korlát nem olyan felső korlát, amely a számítási műveletek megkezdésétől fogva átléphetetlen, hanem a küszöböt meghaladó részt illetően a bírság „csökkentésének” utolsó korlátja.

117. Több fellebbező szerint azonban ez a számítási módszer ellentétes a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésével, és esetükben az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének a megsértését idézi elő, mivel a bírságok összegei csak részlegesen és nem tökéletesen tükrözik az egyes esetek sajátosságait, valamint a különböző vállalkozások-

nak a kartellen belüli, egymáshoz viszonyított helyzetét.

118. Tény, hogy minden egyes alkalommal, amikor a Bizottság a számítási műveletek során túllépi a 10%-os felső korlátot, a számítás valamennyi, e küszöböt meghaladó kiigazítása nem lehet tényleges hatással a bírság végösszegére, amint azt egyébként az ennek az összegnek a meghatározására vonatkozó számoknak az e fellebbezők által készített összefoglaló táblázata mutatja.

119. Ezek az észrevételek — bár nem teljesen alaptalanok — számomra nem elégségesek ahhoz, hogy a vizsgált jogalapok alapján igazolják, hogy helyt adjunk a kérésnek.

120. Ugyanis sem a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének szövege, sem annak szellemisége nem ellenzi a Bizottság által alkalmazott számítási módszert. Amint az Elsőfokú Bíróság megjegyezte: e rendelkezés nem tiltja meg a Bizottság számára, hogy számítása során az érintett vállalkozás forgalmának 10%-át meghaladó közbenső összegre hivatkozzék, ha a végső soron kiszabott bírság nem haladja meg ezt a felső határt⁵⁸.

58 — Lásd az LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott, később megítámodott ítélet 288. pontját.

121. E tekintetben fontosnak tartom megjegyezni, hogy a fent említett 15. cikk (2) bekezdése két egymást követő és különálló lépésben határozza meg a bírság összegét:

- először is úgy rendelkezik, hogy a Bizottság „1000-tól 1 000 000 elszámolási egységig terjedő” bírságot szabhat ki a vállalkozásokra, és ezzel a minimális és a maximális szankciót rögzíti;
- másodsor lehetővé teszi a Bizottság számára, hogy meghaladja a „legnagyobb büntetést” feltéve, hogy a bírság végösszege nem haladja meg „a jogsértésben részt vevő egyes vállalkozások megelőző éves üzleti forgalmának 10%-át”.

122. Véleményem szerint ebből két fontos következtetést lehet levonni.

123. Először is — amint az e rendelkezés első franciabekezdéséből levezethető — az átalányösszeg alapján történő bírságszámítási rendszer nem tűnik teljesen idegennek a 17. rendelet logikájától.

124. Továbbá azokban az esetekben, amikor a Bizottság szükségesnek ítélte, hogy eltérjen az első franciabekezdésben előírt szankciók sávjától, a második franciabekezdés egy „felső korlát” rögzítésére szorítkozik, és így a Bizottság szabadon dönt az összes egyéb számítási módszer tekintetében.

125. Márpedig az ilyen rendszer elkerülhetetlenül maga után vonja a fellebbezők által kifogásolt műveletek kiigazítását vagy kiegyenlítését, mivel a küszöb — lényegénél fogva — abszolút felső határt képvisel, amely automatikusan alkalmazandó, ha eléri a meghatározott küszöbértéket, bármilyen más mérlegelési tényezőtől függetlenül. Ugyanis — amint azt a Bizottság megjegyezte — azokra a fellebbezőkre, amelyekre alkalmazták ezt a korlátot, kisebb bírságot szabtak ki, mint azokra, amelyekre — a felső korlát hiányában — a jogsértés valamennyi körülménye, különösen annak súlya és időtartama alapján szabták ki a bírságot.

126. Ám mindez — ismétlem — a 17. rendelettel létrehozott rendszer velejárója. Amit ugyanis a fellebbezők úgy írnak le, mint a Bizottság által alkalmazott számítási folyamat aránytalan vagy hátrányosan megkülönböztető eredménye, valójában nem más, mint a 10%-os felső határ alkalmazásának elkerülhetetlen következménye.

127. Ebből a szemszögből tehát semmit sem róhatunk fel a Bizottságnak, amint egyszer

elfogadottá válik, hogy a jelenlegihez hasonló helyzetekben a Bizottság helyesen értékelte a jogsértés súlyát, időtartamát, egyéb körülményeit, és a bírság végösszegét a külön-külön érintett vállalkozások teljes forgalmának 10%-os felső korlátján belül tartja.

128. Ilyen körülmények között arra kell következtetnünk, hogy ezeket a megsemmisítésre vonatkozó jogalapokat a hatályos jogszabályi rendszerben semmi sem támasztja alá.

129. Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy az eddig végzett vizsgálat éppen azt mutatja ki, hogy a Bizottság által alkalmazott számítási módszer a méltányosság vonatkozásában néhány kockázatot rejt magában.

130. Szerintem ugyanis az egyéniesítés követelményével és a „büntetés” fokozatosságával — a büntetési rendszer két alapelve mind büntető, mind közigazgatási területen — nem teljesen koherens, hogy ezekben az esetekben a számítási műveletek egy része alapvetően formális és elvont, és ennél fogva konkrétan nem lehet hatással a bírság végösszegére. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy — ugyanezen oknál fogva — fennáll az a veszély, hogy a nagyobb átlátha-

tóság célkitűzése, amelyre az iránymutatás törekszik, nem teljesen valósítható meg.

131. Tegyük hozzá, hogy a fent említett helyzetek egyáltalán nem kivételesek, és fennáll az a veszély, hogy egyre gyakoribbak lesznek. Az iránymutatás 1998-as elfogadásával ugyanis a Bizottságnak a versenyjog megsértéséért történő bírságkiszabás tárgyában kialakított politikája új szakaszba lépett, amely — olyan oknál fogva, amelynek megítélése nem a mi feladatunk — biztosan szigorúbb, és a bírságok szintjének emelésében nyilvánul meg, különösen a legsúlyosabb jogsértések esetében. Ráadásul fennáll az a veszély, hogy ez a szigorítás, mivel általános összegeken alapuló számítási módszerrel nyugszik, különösen a kis- és középvállalkozásokat sújtja⁵⁹.

132. Ily módon tehát egy új rendszer körvonalai rajzolódhatnak ki, amely bizonytalanabb

59 — E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a Nederlandse Mededingingsautoriteit (holland versenyhatóság) által elfogadott bírságkiszabási iránymutatás pontosan ezen indokok miatt kifejezetten eltért a Bizottság által követett irányvonalától: „With regard to fines for infringements of the Competition Act, the Director-General of NMA is of the opinion that the Guidelines drawn up by the European Commission cannot be taken as the point of departure without adaptation. The European Commission uses categories of infringements, in accordance with the aforementioned Guidelines, to which fixed fines apply. A disadvantage of a system of fixed fines is that small undertakings are affected relatively more harshly than larger undertakings (which often operate internationally). The policy of the Director-General of NMA with regard to fines must be applicable both to (very) large undertakings and to small and medium-sized undertakings, without losing the intended preventive effect, on the one hand, and generating disproportionate results, on the other.” (Richtsoeren boetetoelating — met betrekking tot het opleggen van boetes ingevolge artikel 57 van de Mededingingswet, 2001. december 19., 5. pont).

ahhoz az időszakhoz képest, amikor a Bizottság által alkalmazott módszer főszabály szerint nem vezetett a számítás során a teljes forgalom 10%-os felső korlátjának a meghaladásához, és a bírság összegének megállapításakor könnyebben és azonnal figyelembe lehetett venni az összes körülményt.

133. Meg kell fontolni, hogy a bírságokra vonatkozó politika új irányvonalának fent említett következményei nem tesznek-e szükségessé néhány olyan változtatást, amely lehetővé tenné, hogy a méltányos és ésszerű szankció követelményének megfelelő eredményeket minden esetben biztosítani lehessen.

3. A bizalomvédelem elvének és a visszaható hatály tilalmának a megsértésére alapított jogalapokról

a) A bizalomvédelem elvének megsértéséről

134. A legtöbb fellebbező sérelmezi, hogy a megtámadott határozat még akkor is alkalmazta velük szemben az iránymutatást, amikor a jogsértés kezdete jóval korábbi volt, mint az iránymutatás elfogadása. Ebből — a

korábbi gyakorlatban alkalmazott és a vállalkozásnak az érintett piacon elért forgalma szempontjára alapított számítási módszert illetően — a fellebbezők jogos bizalmának megsértése következik.

135. A fellebbezők szerint, feltéve, hogy a Bizottság eltérhetett e gyakorlattól — de nem ez a helyzet —, mindenképpen tájékoztatnia kellett volna a vállalkozásokat a szándékairól, és megfelelő indoklással kellett volna szolgálnia azokról az indokokról, amelyek e változtatás elvégzésére készítették.

136. A bizalomvédelem elvének megsértése tehát még súlyosabb, amennyiben a fellebbezők úgy döntenek, hogy együttműködnek a Bizottság szervezeti egységeivel, és ezt a választást éppen azok az előnyök befolyásolják, amelyeket az engedékenységi közleménytől, valamint a bírságszámítás tárgyában kialakított korábbi gyakorlattól várnak.

137. Azonnal meg kell jegyezmem, hogy komolyan kételkedem azon kapcsolatot illetően, amelyet a fellebbezők alakítanak ki az engedékenységi közlemény és a Bizottság által ebben az esetben kiszabott bírságok mértéke között. E közlemény jogos elvárásokat teremt, amelyekre a vállalkozások számíthatnak, amikor egy kartell fennállásáról tájékoztatják a Bizottságot

138. Természetesen a Bizottság a fent említett közlemény E. szakaszának 3. pontjában kimondja, hogy „tisztában van azzal, hogy [...] e közlemény jogos elvárásokat teremt, amelyre a vállalkozások számíthatnak, amikor egy kartell fennállásáról tájékoztatják a Bizottságot”. Mindenesetre nyilvánvalónak tűnik, hogy a fellebbezők e közlemény alapján fennálló esetleges jogos bizalma csak azon mérséklés módjaira vonatkozhat, amelyet az együttműködésük következtében kapnak, és nem arra a bírságra, amelyet „különben ki kellett volna fizetniük”⁶⁰.

139. Amint arra a Bizottság a tárgyaláson helyesen rámutatott: az engedékenységi közlemény semmilyen egyéb hivatkozást nem tartalmaz az együttműködés hiányában kiszabható bírság mértékére, és azokra a módokra sem hivatkozik, amelyeket a Bizottságnak az EK 81. cikket megsértő vállalkozásokra kiszabott bírság kiszámítása során kellene követnie.

140. Pontosabban: a fent említett közlemény A. szakaszának 5. pontja világossá teszi, hogy a vállalkozásnak a Bizottság szervezeti egységeivel való együttműködése csak az egyik tényező azok közül, amelyeket a Bizottság a bírság kiszabása során figyelembe vehet.

141. A döntő pont, amely a most alátámasztott felvetést bizonyítja, úgy tűnik, a közlemény A. szakasza 3. pontjának a fennmaradó része, amelynek értelmében a közleménynek az a célja, hogy meghatározza „azokat a feltételeket, amelyek esetén a vizsgálat során a Bizottsággal együttműködő vállalkozásokat mentesíteni lehet a bírság megfizetése alól, illetve az egyébként rájuk kiszabandó bírságot mérsékelni lehet”.

142. Itt felvetődik a kérdés, hogy a Bizottság az iránymutatásban foglalt új bírságszámítási módszer alkalmazásával megsértette-e a fellebbezők jogos bizalmát.

143. A fellebbezők helyesen állítják, hogy az a tény, hogy a közösségi intézmény tartósan folytat valamely gyakorlatot, elvileg előidézhet olyan megalapozott és jogos elvárásokat, amelyeket a közösségi jognak védenie kell.

144. A fellebbezők e tekintetben a Ferriere San Carlo kontra Bizottság ügyben hozott ítéletre⁶¹ hivatkoznak, amelyben a Bíróság — amelynek a Bizottság azon határozatának jogszerűségéről kellett határoznia, amellyel ez utóbbi vitatta, hogy a Ferriere San Carlo vállalkozás túllépte a betonvas azon kvótáját,

60 — Az engedékenységi közlemény A. szakaszának 1.3. pontja.

61 — A 344/85. sz. ügyben 1987. november 12-én hozott ítélet (EBHT 1987, 4435. o.).

amelyet a Bizottság előző határozata értelmében a közös piacra szállíthatott — helyt adott a keresetnek, mivel úgy ítélte meg, hogy a Bizottság magatartása ellentétes a két megelőző évben alkalmazott gyakorlattal, amely megengedte a Közösség által rögzített mennyiséget meghaladó mennyiségű betonvas szállítását.

145. Az előbbieik alapján a fellebbezők tehát azt állítják, hogy ebben az esetben is védeni kellett volna a jogos bizalmat, amelyet arra alapítottak, hogy a Bizottság a bírságszámítás tárgyában fenntartja a gyakorlatát. Ebben az esetben ugyanis a Bizottság egyáltalán nem tájékoztatta a vállalkozásokat arról a szándékról, hogy az iránymutatásban tartalmazott új bírságszámítási módszert alkalmazza, és ezért nem tartja be a korábban alkalmazott gyakorlatát.

146. Ugyanakkor hivatkoznunk kell arra, hogy a fellebbezők elfelejtik, hogy a Bíróság világossá tette, hogy a bizalomvédelem elvére csak akkor lehet hivatkozni, amikor az „elővigyázatos és körültekintő gazdasági szereplő” nem láthatta előre⁶² a közigazgatás gyakorlatának megváltoztatását.

62 — A C-22/94. sz., Irish Farmers Association és társai ügyben 1997. április 15-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-1809. o.) 2. pontja. Lásd továbbá a 265/85. sz., Van den Bergh en Jurgens kontra Bizottság ügyben 1987. március 11-én hozott ítélet (EBHT 1987., 1155. o.) 44. pontját.

147. Azt kell tehát megállapítani, hogy a módszer bírságszámítás során történő megváltoztatása — amint azt a Bizottság az iránymutatást alkalmazva tette — előrelátható volt-e az „elővigyázatos és körültekintő” gazdasági szereplő számára.

148. Véleményem szerint az ilyen kérdésre adott válasz ahhoz kapcsolódik, amit korábban az iránymutatás jogszerűsége kapcsán mondtunk.

149. Úgy tűnik, hogy nem róható fel a Bizottságnak az, hogy megsértette a fellebbezők jogos bizalmát csak azért, mert szigorúbb megközelítést választott a bírság kiszabása során, sem az, hogy a fent említett bírságok kiszámításának olyan új módszerét fogadta el, amely megfelel a 17. rendeletben meghatározott rendszernek.

150. Úgy gondolom ugyanis, hogy az elővigyázatos és körültekintő piaci szereplő ésszerűen előre láthatta a bírságok általános mértékének megemelését, valamint — másodlagosan — azt, hogy a Bizottság a 17. rendelet 15. cikke által ráruházott mérlegelési jogkör keretén belül elfogadhat a közösségi másodlagos jog jogszabályainak megfelelő új bírságszámítási modellt.

151. Meg kell jegyezni, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint „[...] ha a jogos bizalom tiszteletben tartása a Közösség alapelveinek egyike, a gazdasági szereplők nem helyezhetik jogos bizalmukat olyan meglévő helyzet fenntartásába, amelyet a közösségi intézmények a mérlegelési jogkörük keretében megváltoztathatnak”⁶³.

152. Márpedig pontosan a minket érdeklő területen a Bíróság elismerte a Bizottság azon jogát, hogy megítélése szerint megemelje a közösségi versenyjog megsértéséért kiszabott bírságok általános mértékét, mivel kimondta, hogy „az a tény, hogy a Bizottság a múltban bizonyos típusú jogsértésekre bizonyos mértékű bírságokat alkalmazott, nem fosztja meg attól a lehetőségtől, hogy a 17. rendeletben meghatározott korlátok között megemelje ezt a mértéket, amennyiben ez szükséges ahhoz, hogy a közösségi versenypolitika végrehajtását biztosítsa”. Épp ellenkezőleg: a közösségi versenyszabályok hatékony alkalmazása megkívánja, hogy a Bizottság a bírságok mértékét bármikor e politika igényeihez tudja igazítani”⁶⁴.

153. Ugyanebben az ítéletben a Bíróság kizárta, hogy a Bizottságnak a kifogásközlésben közölnie kell a bírságok általános mérté-

kére vonatkozó politikájának megváltoztatására irányuló szándékát, mivel az ilyen választás „a versenypolitika általános megítélésétől [függ], amely nincs közvetlen kapcsolatban az adott ügyek sajátos körülményeivel”⁶⁵.

154. Ennek ellenére — hozzá kell tenni — a Bizottság nem mulasztotta el felhívni a gazdasági szereplők figyelmét a bírságok mértékének lehetséges emelésére és a szankciók elrettentő hatására⁶⁶. Vagyis a Bizottság tájékoztatta a gazdasági szereplőket szándékáról.

155. Arra következtettek tehát, hogy ebben az esetben nem sértették meg a fellebbezők jogos bizalmát.

b) A visszaható hatály tilalmának megsértéséről

156. Amint azt már említettem, a fellebbezők vitatják a szankciók visszaható hatálya tilalmának megsértését.

63 — A C-350/88. sz., Delacre és társai kontra Bizottság ügyben 1990. február 14-én hozott ítélet (EBIT 1990., I-395. o.) 33. pontja.

64 — A Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott, a 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 109. pontja.

65 — Ugyanott, 22. pont.

66 — Lásd a Versenypolitikáról szóló XXI. jelentést (120. o.).

157. E tekintetben egyetértene azzal, amit az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítéletekben állított, miszerint a vállalkozásra a versenyszabályok megsértése miatt kiszabott szankcióknak meg kell egyezniük a jogsértés elkövetésekor alkalmazott szankciókkal.

158. A fellebbezőknek azonban az a véleményük, hogy a Bizottság megsértette ezt az elvet, mert nem tartotta tiszteletben a bírságszámítás addig alkalmazott gyakorlatát, ami azt eredményezte, hogy a bírságok végösszege jóval magasabbnak bizonyult.

159. Részemről megjegyzem, hogy a jogsértések elkövetésekor hatályban lévő szankció-rendszert nem a Bizottság határozathozatali gyakorlata hozta létre, amint azt a fellebbezők állítják, hanem a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése. Ez a rendelkezés az egyetlen ugyanis, amely megjelöli azokat a szempontokat és tényezőket, amelyeket a Bizottságnak a bírságszámítás során figyelembe kell vennie.

160. Nyilvánvalónak tűnik tehát számomra, hogy csak annyiban beszélhetünk a visszaható hatály tilalmának a megsértéséről, amennyiben megállapítható, hogy a vállalkozásokra kiszabott szankciók túlmennek a fent említett 15. cikk által meghatározott rendszer keretén (és nem felelnek meg annak).

161. Ebben az esetben azonban nem ez a helyzet.

162. Amint azt ugyanis korábban megállapítottuk: az iránymutatás tiszteletben tartja a fent említett rendelkezésben kifejtett keretet, és továbbra is megfelel neki.

163. Ugyanis még ha követik is az iránymutatásban meghatározott módszert, a bírságszámítást továbbra is a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében említett két szempont — nevezetesen a jogsértés súlya és időtartama — alapján végzik, tiszteletben tartva az egyes érintett vállalkozások forgalmának 10%-os felső korlátját.

164. Abból a pusztán tényből sem következethetünk a visszaható hatály tilalmának megsértésére, hogy a bírságok mértékét

megemelték. E tekintetben ugyanezek a korábban kifejtett megállapítások alkalmazandók, vagyis hogy a Bizottság e tekintetben olyan mérlegelési jogkörrel rendelkezik, amely lehetővé teszi, hogy a versenypolitikájához kötődő okok miatt emelje és szigorítsa a bírságok mértékét, feltéve, hogy a szankcionált jogsértések elkövetésekor hatályban lévő általános jogi háttéren belül marad.

lésében semmilyen olyan felvilágosítást nem adott, amely előre láthatóvá tette volna a bírságszámítás terén kialakított új politika bevezetését. A fellebbezők a közigazgatási eljárás során tehát nem tudták előadni az új iránymutatás alkalmazására vonatkozó észrevételeiket.

165. Ebben az esetben tehát nem róható fel a Bizottságnak, hogy megsértette a visszaható hatály tilalmát, mivel az iránymutatásban tartalmazott számítási módszer alkalmazásával mindenképpen a 17. rendelet 15. cikke által előírt korlátok között marad.

167. A Bizottság lényegében azt válaszolja e kifogásokra, hogy egyáltalán nem kötelezettsége, hogy kifejezetten tájékoztassa a versenyjog megsértése miatt vizsgált vállalkozásokat arról a módszerről, amelyet a bírságszámításhoz alkalmazni szándékozik, vagy hogy felvilágosítást adjon a bírságok lehetséges összegéről.

4. A védelemhez való jog megsértésére alapított jogalapokról

166. A fellebbezők — az ABB kivételével — azt állítják, hogy az Elsőfokú Bíróság tévedett, amikor helybenhagyta, hogy a meghallgatáshoz való joguk nem kötelezte a Bizottságot arra, hogy a közigazgatási eljárás során tájékoztassa őket azon szándékáról, hogy az új iránymutatást alkalmazza a bírságszámításhoz. Ez a mulasztás annál is súlyosabb, mivel az iránymutatás alapvetően megváltoztatta az akkor hatályban lévő jogot, és a bírságok összegének jelentős emeléséhez vezetett. Márpedig a Bizottság a kifogásköz-

168. Ami engem illet, én is úgy vélem, hogy a Bizottság nem sértette meg a fellebbezők védelemhez való jogát, sem a bírság meghatározására vonatkozó meghallgatáshoz való jogukat.

169. E tekintetben elég a Bíróság ítélkezési gyakorlatára hivatkozni — amelyet az Elsőfokú Bíróság helyesen idézett —, amely szerint a Bizottság teljesíti a vállalkozások meghallgatásának kötelezettségét, amikor a kifogásközlésben kifejezetten kimondja, hogy megvizsgálta, ki kell-e szabni a bírságokat az

érintett vállalkozásokra, és amikor megjelölte az olyan fő ténybeli és jogi elemeket, amelyek a bírság kiszabását vonhatják maguk után, mint például a vélt jogsértés súlya és időtartama, illetve az a tény, hogy a jogsértés szándékosan vagy gondatlanságból követték-e el⁶⁷.

170. Márpedig — amint azt az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítéletekben megjegyezte⁶⁸ — a Bizottság a kifogásközlésében meghatározta azokat a ténybeli és jogi elemeket, amelyekre a bírságok összegének meghatározásánál támaszkodott: az a tény, hogy a jogsértés különösen súlyos jogsértést képezett-e, a jogsértés időtartama, amelyet az egyes vállalkozásoknak kívánt tulajdonítani, a súlyosító körülményeket megvalósító tényezők, egyéb olyan tényezők, amelyeket a bírságok meghatározásánál figyelembe vett, mint például az egyes vállalkozásoknak a kartellben betöltött szerepe, a vállalkozásoknak az érintett piacon meglévő gazdasági súlya stb.

171. Ily módon a Bizottság — ahogy kell — tiszteletben tartotta a vállalkozásoknak a bírságkiszabásra és azon elemekre vonatkozó meghallgatásához való jogát, amelyeket a bírság minősítése keretében figyelembe kívánt venni. Az ítélkezési gyakorlat szerint

67 — A Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott, a 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 21. pontja. Lásd még a Michelin kontra Bizottság ügyben hozott, a 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 19. és 20. pontját.

68 — Lásd például az LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott, később megtámadott ítélet 201–203. pontját.

e jog tiszteletben tartása semmilyen egyéb kötelezettséget nem ró a Bizottságra, azt mindenesetre bizonyosan nem, hogy közölje a bírság összegének meghatározásához használni kívánt módot, vagy hogy felvilágosítást adjon a bírságok összegére vonatkozóan⁶⁹.

172. Meg kell továbbá jegyezni, hogy a Bíróság szerint a Bizottságnak a kifogásközlésben nem kell megemlítenie, hogy esetleg szándékában áll megváltoztatni a bírságok általános mértékére vonatkozó politikáját⁷⁰.

173. Az előző megállapítások alapján tehát azt javaslom a Bíróságnak, hogy utasítsa el a megsemmisítésre vonatkozó jogalapot.

5. Az indokolási kötelezettségnek a bírság meghatározása szakaszában való megsértésére alapított jogalapról

174. Némelyik fellebbező (pontosabban a KE KELIT, az LR AF 1998 A/S és az LR AF GmbH) azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot, amikor arra a következtetésre jutott, hogy a Bizottságnak a

69 — Ugyanott, 206. pont, valamint a Michelin kontra Bizottság ügyben hozott, a 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 19. pontja.

70 — A Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott, a 34. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 22. pontja.

bírságkiszabásra vonatkozó határozata kel-
lően indokolt volt, következésképpen nem
sértette meg az EK 253. cikket. Véleményük
szerint — épp ellenkezőleg — a Bizottságnak
meg kellett volna indokolnia az iránymutatás
állítólagos visszaható alkalmazását, valamint
azt a határozatát, hogy eltér a korábbi — az
érintett piacon elért forgalom alapján történő
bírságok összegének meghatározásából álló
— gyakorlatától.

175. Azonnal jelzem, hogy — még ha
elvonatkoztatunk is attól a következtetéstől,
amelyre a bizalomvédelemre és a visszaható
hatály tilalmára vonatkozó kifogásokat ille-
tően jutottunk — ez a jogalap szerintem nem
megalapozott.

176. Elegendő azt megjegyezni, hogy az
állandó joggyakorlat szerint a Bizottság
teljesíti a bírságkiszámítási módszerre vonat-
kozó indokolási kötelezettséget, ha a hatá-
rozatában megjelöli azokat a tényezőket,
amelyek lehetővé tették számára a jogsértés
súlyának és időtartamának a mérlegelését⁷¹.
Íly módon a 17. rendelet 15. cikke (2) bekez-
dése második albekezdésének megfelelően „a
bírság összegének megállapításakor a jogsér-
tés súlyát és időtartamát is figyelembe kell

venni”. Így tehát a határozat csak ezen
elemek hiányában sérti meg az indokolási
kötelezettséget.

177. Továbbá ami a különböző vállalkozá-
sokra bírságokat kiszabó határozatokat illeti,
az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítéletek-
ben⁷² helyesen mutatott rá arra, hogy ebben
az esetben az indokolási kötelezettség terje-
delmét különösen arra tekintettel kell meg-
határozni, hogy a jogsértések súlyát sok
tényező alapján kell meghatározni, mint
például az ügy sajátos körülményei, a háttere,
a bírságok elrettentő hatása⁷³.

178. Márpedig véleményem szerint az Első-
fokú Bíróság helyesen határozott úgy, hogy a
Bizottság tiszteletben tartotta ezeket az
előírásokat. Az Elsőfokú Bíróság valamennyi
fellebbező esetében megállapította, hogy a
megtámadott határozat tartalmazta az elkö-
vetett jogsértés súlyának és időtartamának a
meghatározásához figyelembe vett mérlege-
lési tényezők elegendő és megfelelő meg-
jelölését⁷⁴.

179. Amint azt az Elsőfokú Bíróság helyesen
megjegyezte: „még ha feltételezzük is, hogy a

71 — A C-279/98. P. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben
2000. november 16-án hozott ítélet (EBHT 2000.,
I-9693. o.) 43. pontja; a C-291/98. P. sz., Sarrío kontra
Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet
(EBHT 2000., I-9991. o.) 73. pontja, valamint a
C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P.,
C-250/99. P.-C-252/99. P. és C-254/99. P. sz., Limburgse
Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság ügyben
2002. október 15-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-8375. o.)
463. pontja.

72 — Lásd például az I.R AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott,
később megtámadott ítélet 378. pontját.

73 — A C-137/95. P. sz., SPQ és társai kontra Bizottság ügyben
1996. március 25-én hozott végzés (EBHT 1996., I-1611. o.)
54. pontja.

74 — Lásd a Lögstör Rör kontra Bizottság ügyben hozott, később
megtámadott ítélet 372. pontját; a KE KELIT kontra
Bizottság ügyben hozott, később megtámadott ítélet
203. pontját és az I.R AF 1998 kontra Bizottság ügyben
hozott, később megtámadott ítélet 383. pontját.

határozat a bírság mértékét illetően az előző határozatokhoz képest jelentősen megemeli ezt a mértéket, a Bizottság *teljesen világosan* kifejtette az érveit, amelyek a bírság összegének ilyen mértékű kiszabásához vezettek [...]”⁷⁵, mégpedig azzal, hogy hivatkozott a jogsértés különösen súlyos voltára, az időtartamára, a súlyosító és/vagy enyhítő körülmények meglétére, a vállalkozások méretére, az egyes vállalkozásoknak a kartellben betöltött szerepére, valamint az engedékenységi közlemény alkalmazására.

180. Más szóval: a megtámadott határozat tartalmazza az összes olyan mérlegelési tényezőt, amelyet a Bizottság a bírságszámításhoz használt.

181. A megtámadott határozat indokolásának hiányosságára alapított jogalapot követésésképpen el kell utasítani.

B — Az egyes fellebbezők helyzetére alapított jogalapról

182. A fellebbezők továbbá számos, az egyes vállalkozások sajátos helyzetére vonatkozó

kifogást hoztak fel. A következő oldalakon részletesen megvizsgáljuk e kifogásokat, azonban nem időzünk sokat azoknál, amelyek másodlagosnak tűnnek, és amelyekben a megtámadott ítélet mindenképpen teljesen meggyőzőnek tűnik.

1. Az EK 81. cikk (1) bekezdésének a vállalkozás kartellben való részvételét illető hibás alkalmazására alapított jogalapról

183. Az Isoplus-csoport azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság helytelenül alkalmazta azt az ítélkezési gyakorlatot, amely szerint a vállalkozás — még akkor is, ha nem ültette át a gyakorlatba a versenyellenes tárgyú találkozók eredményeit — felelősnek tartható a jogsértésért, mert nyilvánosan nem határolódott el az említett találkozók tartalmától.

184. A fellebbezők vitatják az Elsőfokú Bíróság állítását, amely szerint az EK 81. cikk megsértésének megállapításához „nem releváns [...], hogy az érintett vállalkozás olyan vállalkozásokkal találkozik-e, amelyek erőfölényben vannak, vagy legalább gazdaságilag meghatározóak a piacon” (az érintett ítélet 224. pontja). A fellebbezők szerint pontosan ilyen körülmények között kellene — épp ellenkezőleg — figyelembe venni bizonyos szereplők kisebb gazdasági súlyát, mivel ez utóbbiaknak nehezebb nyilvánosan elhatárolódnium azoktól a hatá-

⁷⁵ — Az LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott, később megtámadott ítélet 385. pontja. Kiemelés tőlem.

rozatoktól, amelyek azokból a találkozási körülményekből következnek, amelyekben a nagyobb gazdasági súlyú és a versenytársaikra jelentős nyomást gyakorolni képes vállalkozások is részt vesznek. Ilyen körülmények között a gazdaságilag „gyengébb” vállalkozásokat nem kellene fel-elősnak tartani az említett cikk megsértése miatt, amikor bár nyilvánosan nem jelentették fel a kérdéses határozatokat, tartózkodtak attól, hogy a versenyellenes tárgyú találkozási hozott határozatoknak megfelelően cselekedjenek.

185. Azonnal jelzem, hogy egyetértetek az Elsőfokú Bíróság elemzésével, és hogy — a fellebbezők állításaival ellentétben — ez az elemzés kimerítően válaszol az elsőfokú eljárás során emelt kifogásokra.

186. Hozzáteszem, hogy ha elfogadnánk a fellebbezők értelmezését, az az EK 81. cikknek a vállalkozások mérete és/vagy gazdasági súlya alapján történő eltérő alkalmazásához vezetne. Márpedig az ilyen „változó geometriai” megközelítés ellentétes lenne a közösségi versenyjognak a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatában értelmezett elveivel, amely szerint az említett cikk alkalmazása során lényegtelen, hogy a kartell résztvevői „a gazdasági helyzetüket és a

szerepüket illetően egyenlőek-e, vagy sem”⁷⁶, vagy hogy a vállalkozás „kis szerepet játszott-e (a kartellben), amelyben részt vett”⁷⁷.

187. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a Bizottságnak nem kell figyelembe vennie a kartell résztvevői között a gazdasági súly szempontjából létező különbségeket, sem azt, hogy nem kell levonnia az e különbségekből eredő következtetéseket. Ez csak azt jelenti, hogy ezeknek a tényezőknek nem a kartell résztvevői egyéni felelősségének megállapításakor van jelentőségük, hanem a jogsértés súlyának az értékelése során, tehát a bíróság meghatározásának szakaszában⁷⁸.

188. Ezenkívül — amint azt a Bizottság helyesen megjegyezte — ezek a tényezők bizonyos szerepet játszhatnak az egyes vállalkozásoknak a jogsértés polgári jogi következményeire vonatkozó felelőssége terjedelmének a nemzeti bíró általi értékelésében⁷⁹.

76 — Az 56/64. és 58/64. sz., Consten és Grundig kontra Bizottság ügyben 1966. július 13-án hozott ítélet (EBHT 1966., 429. és különösen a 493. o.).

77 — A C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4125. o.) 90. pontja, és valamint az Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott, a 49. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 86. pontja.

78 — Lásd például a Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott, a 77. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 90. pontját.

79 — A C-453/99. sz. Courage-ügyben 2001. szeptember 20-án hozott ítélet (EBHT 2001., I-6297. o.) 35. pontja.

189. A Brugg Rohrsysteme GmbH (a továbbiakban Brugg) azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság a Brugg 1995. március 24-i találkozóval való részvételéből — amelyen a bojkottot elhatározták — helytelenül vezette le a Powerpipe elleni bojkottban való aktív részvételének bizonyítékát.

190. A Brugg arra hivatkozik, hogy ő kizárólag az előszigetelt csövek viszonteladásával foglalkozik. Ezért semmiféleképpen nem vehetett részt a Powerpipe-pal szembeni bojkottban, éppen ellenkezőleg: ez olyan művelet, amelyben csak az előszigetelt csöveket gyártó vállalkozások és a Powerpipe közvetlen versenytársai vehettek részt.

191. Következésképpen — a Brugg szerint — a Bizottság tévedett, amikor úgy ítélte meg, hogy a Brugg 1995. március 24-i találkozóval való részvétele olyan súlyosító körülményt képezhetett, amely önmagában a bírság összegének 20%-os emelését eredményezi.

192. Mindenesetre számomra úgy tűnik, hogy ez a feltevés kissé erőltetett.

193. Ha ugyanis végiggondolnánk, azt kellene megállapítani, hogy az összes olyan vállalkozásnak, amely bár egyetértett a versenyellenes magatartás végrehajtásával, de nem sikerült átültetnie a gyakorlatba, nem kellene felelnie az EK 81. cikk megsértéséért.

194. Következésképpen a vállalkozás felelősségét nem a versenyszabályok megsértésére irányuló nyilvánvaló szándékához kötnék, hanem ahhoz a tényleges lehetőséghez, hogy eljuttatja a jogsértésig.

195. Márpedig az ítélkezési gyakorlat egyáltalán nem támogatja ezt az álláspontot.

196. Elég csupán arra hivatkozni, hogy a Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott, fent hivatkozott ítéletében a Bíróság kimondta, hogy valamely vállalkozás nemcsak akkor sérti meg az EK 81. cikket, ha „a valamennyi résztvevő által folytatott közös célhoz a saját magatartásával is hozzá kíván járulni, hanem akkor is, ha tudomása van a többi vállalkozás által ugyanezen cél eléréséhez ténylegesen tervbe vett vagy végrehajtott magatartásról, vagy ésszerűen előre láthatja ezeket, és kész vállalni a kockázatot”⁸⁰.

80 — Lásd a 77. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 87. pontját.

197. Ezt az ítélezési gyakorlatot a közelmúltban még inkább megerősítette az Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet, amelyben a Bíróság többek között kijelentette, hogy „ahhoz, hogy kellően bizonyítsa az említett vállalkozás kartellben való részvételét, elegendő, ha a Bizottság kimutatja, hogy az érintett vállalkozás részt vett olyan találkozókon, amelyek versenyellenes jellegű megállapodásokat kötöttek, de nyilvánvalóan nem ellenezte őket. [...] Ha a vállalkozás hallgatólagosan jóváhagyja a jogellenes kezdeményezést, anélkül hogy nyilvánosan elhatárolódna a tartalmától, vagy feljelenen a közigazgatási hatóságoknak, bátorítja a jogsértés folytatását, és veszélyezteti a leleplezését. Ez a bűnrészesség a jogsértésben való részvétel passzív módját valósítja meg; a jogsértés tehát felveti a vállalkozásnak az egységes megállapodás keretében való felelősségét”⁸¹.

198. Amint azt az Elsőfokú Bíróság helyesen megállapította: a Bruggnek nyíltan jeleznie kellett volna, hogy nem vesz részt az 1995. március 24-i találkozón elhatározott versenyellenes magatartásban, mégpedig oly módon, hogy felhívja a többi résztvevő figyelmét arra a tényre, hogy nem követi a magatartásukat, elhatárolódik tőle, és semmiféleképpen sem vállalja az ezzel járó kockázatokat.

199. Amint azt láttuk, ebben az esetben nem ez történt.

200. Következésképpen úgy vélem, hogy az Isoplus és a Brugg által felhozott jogalapokat, amelyek az EK 81. cikk (1) bekezdésének állítólagos téves alkalmazására hivatkoznak, el kell utasítani.

2. Az enyhítő és súlyosító körülmények figyelembevételének hiányára alapított jogalapokról

201. Az Isoplus-csoport vállalkozásai továbbá kifogásolják, hogy az Elsőfokú Bíróság helytelenül nem ismerte el azon jogukat, hogy az engedékenységi közlemény D. szakasza alapján bírságcsökkentésben részesüljenek.

202. Rámutatnak arra, hogy e rendelkezés értelmében ha az együttműködés hozzájárult a jogsértés létezésének megerősítéséhez, a Bizottságnak mindig meg kellene ítélnie a bírság mérséklését, még akkor is, ha az együttműködés — mint ebben az esetben — részleges és korlátozott. A fellebbezők kifogásolták továbbá, hogy a Bizottság a számítás során kétszer vette figyelembe a vizsgálat akadályozásának kísérletét: először súlyosító körülményként, amely a bírság emelését eredményezte, másodsor pedig annak indokaként, hogy az engedékenységi közleményt alkalmazva ne ítélje meg a bírság mérséklését. Ezt a megközelítést követve a

81 — Lásd a 49. lábjegyzetben hivatkozott ítélet 81. és azt követő pontjait.

Bizottság megsértette a fellebbezők védelemhez való jogát, valamint a „tisztesleges eljáráshoz” való jogot.

203. Ezen a ponton is meggyőzőbbnek tartom azonban az Elsőfokú Bíróság elemzését. Csak kiegészítem néhány, a fellebbezők akadályozó magatartásának állítólagos „kétszeres” figyelembevételére vonatkozó észrevétellel.

204. Először is meg kell jegyezni, hogy véleményem szerint a Bizottság csak akkor sértette volna meg a fellebbezők alapjogait, ha esetükben kétszer vette volna figyelembe ugyanazt a súlyosító körülményt.

205. Teljesen más a helyzet akkor, amikor — mint a jelen esetben is — a súlyosító körülmény összeegyeztethetetlen azokkal a feltételekkel, amelyeknek az enyhítő körülmények alá vannak rendelve. Hasonló esetben a vállalkozás együttműködő vagy együtt nem működő magatartását egészében kell értékelni.

206. Márpedig a megtámadott határozat feltünteti a fellebbezők — inkább részleges és korlátozott, valamint nagyon ellentétes —

közreműködését. Ha igaz az, hogy bizonyos mértékben együttműködtek a Bizottsággal, mert nyújtottak bizonyos bizonyítékokat, amelyek kiegészítették a Bizottság rendelkezésére álló bizonyítékokat, és részben elismerték a kartellben való részvételüket, az is igaz, hogy szándékosan akadályozták a vizsgálatokat, hiszen hiányos és részben pontatlan információkat nyújtottak, ami megnehezítette a Bizottság vizsgálatát. Ez a körülmény — amint azt nemcsak az engedékenységi közlemény szellemiségéből, hanem az Elsőfokú Bíróság által idézett állandó ítélkezési gyakorlatból is levezethetjük — szerintem nehezen összeegyeztethető a bírság mérséklését igazolni képes „együttműködő magatartás” követelményével.

207. Az LR AF 1998 azt kifogásolja, hogy a Bizottság igazságtalanul kizárta a rá vonatkozó enyhítő körülményeket, és hogy az Elsőfokú Bíróság tévedett, amikor egyetértett ezzel a határozattal.

208. A fellebbező hangsúlyozza, hogy a következő körülmények miatt jogosult a kiszabott bírság mérséklésére: a) alárendelt helyzetben volt az ABB-hez képest, amely a távfűtési ágazat fő szereplője, és az ágazat egyetlen multinacionális csoportja, ráadásul a kartell vezetője; b) az ABB jelentős nyomást gyakorolt rá, és arra kényszerítette, hogy

részt vegyen a kartellben, és végrehajtsa a vállalkozások által közös megegyezéssel elhatározott intézkedéseket; c) az ABB által elkövetett versenyjogi jogsértések sokkal súlyosabbak voltak, mint az LR AF 1998-nak felrótt jogsértések.

végrehajtása nem képez olyan enyhítő körülményt, amely igazolja a rá kiszabott bírság mérséklését.

209. Más szempontból az LR AF 1998 azt sérelmezi, hogy a Bizottság nem vett tudomást az ABB által a többi vállalkozásra gyakorolt nyomásról, és azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság megerősítette a Bizottságot abban, hogy „az ABB-re kiszabandó bírság meghatározásakor az ABB által a kartellhez való csatlakozás érdekében a többi vállalkozásra gyakorolt nyomást a bírság emeléséhez vezető tényezőnek tekintették”⁸².

212. Én úgy vélem, hogy az Elsőfokú Bíróság helyesen zárta ki, hogy az LR AF 1998-ra alkalmazhatók a Bizottság általi enyhítő körülmények.

213. Véleményem szerint e körülmények egyikét sem lehet felismerni abban a gazdasági nyomásban, amelyet — a fellebbező állítása szerint — az ABB gyakorolt rá.

210. Az LR AF 1998 szerint ugyanis a bírság egyéni, releváns tényezők alapján való meghatározásának kötelezettségét nem tartják tiszteletben egy másik vállalkozásra kiszabott bírság megváltoztatásával.

214. E tekintetben először is arra kell rámutatni, hogy e feltevést az iránymutatás nem tartalmazza kifejezetten a 3. pontban közölt enyhítő körülmények között⁸³.

211. A fellebbező kifogásolja végül, hogy az Elsőfokú Bíróság helytelenül úgy ítélte meg, hogy a közösségi jognak való megfelelést biztosító belső program fellebbező általi

215. A Bizottság továbbá mostanáig — szerintem helyesen — megszorítóan értelmezte az érintett enyhítő körülményt, tekintettel arra, hogy csak abban az esetben alkalmazandó, amikor a vállalkozás kartellben való részvétele jelentéktelen, például

82 — Az LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott, később megtámadott ítélet 339. pontja.

83 — Ugyanott, 339. pont.

amikor a vállalkozás soha nem vett részt a versenyellenes kartell valamelyik találkozásán⁸⁴. Máskülönben valamennyi olyan vállalkozás esetében el kellene ismerni ezt az enyhítő körülményt, amely nem játszott ösztönző és kezdeményező szerepet a kartellben, és ez túlságosan kiszélesítené az alkalmazási kört.

216. Ebben az esetben az Elsőfokú Bíróság kétségkívül nemcsak a fellebbező jelenlétét állapíthatta meg, hanem azt is, hogy az európai kartell számos találkozásán aktívan részt vett. Az a tény, hogy az ABB kényszeríthette erre, nem számít, mivel semmi nem akadályozta meg abban, hogy a 17. rendelet 3. cikke alapján feljelentse ezt a nyomást a nemzeti versenyhatóságoknak vagy magának a Bizottságnak.

217. Ezzel szemben kevésbé tűnik meggyőzőnek az Elsőfokú Bíróság azon okfejtése, amelyben megjegyezte, hogy „semmi esetre sem róható fel a Bizottságnak az, hogy nem vett tudomást erről a nyomásról, mivel az az ABB-re kiszabandó bírság meghatározásakor az ABB által a kartellhez való csatlakozás

érdekében a többi vállalkozásra gyakorolt nyomást a bíróság emeléséhez vezető tényezőnek tekintették”.

218. Úgy tűnik ugyanis, hogy — a bíróság egyéni jellegét figyelembe véve — a bíróság mérléklésének hiánya nem igazolható az egyik gazdasági szereplő kárára azzal, hogy egy másik gazdasági szereplőre kiszabott bírság megfelelő emelésére történő hivatkoznak.

219. Úgy vélem, hogy az Elsőfokú Bíróság mérleklési hibája nem olyan, amely aláássa azt a következtetést, amelyre a megtámadott határozat jutott, amely szerint az LR AF 1998 nem jogosult semmilyen bírságcsökkentésre. Úgy tűnik ugyanis, hogy a Bizottság helyesen ítélte úgy, hogy a fellebbezőnek a helyzete megvédéséhez hatékonyabb jogi eszközök is a rendelkezésére álltak, mint a versenyellenes kartellben való részvétel.

220. Végül: semmilyen jelentőséget sem tulajdoníthatunk annak a ténynek, hogy a fent említett fellebbező a közösségi jognak való megfelelést biztosító belső programmal rendelkezett. E tekintetben teljesen egyetért az Elsőfokú Bíróság által a megtámadott ítélet 345. pontjában kifejtett gondolatokkal,

84 — Lásd a 2000. június 7-i bizottsági határozatot (aminosavak) (HL L 152., 24. o.), valamint a 2001. november 21-i bizottsági határozatot (vitaminok) (HL L 6., 1. o.).

következésképpen feleslegesnek tartom, hogy e ponttal komolyabban foglalkozzunk. felhozni, *kivéve, ha az olyan jogi vagy ténybeli helyzetből származik, amely az eljárás során merült fel*".

221. Arra a következtetésre jutottam tehát, hogy az imént vizsgált, a megsemmisítésre vonatkozó jogalapokat szintén el kell utasítani.

224. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint⁸⁵ „új jogalapnak” számítanak az eljárás során felhozott olyan érvek, amelyek semmilyen módon sem tudnak kapcsolódni a korábban, a fent említett eljárás során kifejtett jogi érvekhez.

3. Az eljárási szabályok megsértésére alapított jogalapokról

222. Az ABB Asea Brown Boveri Ltd (a továbbiakban: ABB) az első jogalapjával azt sérelmezi, hogy az Elsőfokú Bíróság helytelenül úgy ítélte meg, hogy J. Schwarze professzor e fellebbező válaszához csatolt véleményét nem lehetett figyelembe venni, tekintettel arra, hogy — az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzata 48. cikke 2. §-ának rendelkezéseivel ellentétben — olyan új jogalapokat hozott fel, amelyekre a fellebbező a keresetlevélben nem hivatkozott.

225. Az ítélkezési gyakorlatból következik ugyanakkor, hogy elfogadhatóak azok az érvek, amelyek — bár az eljárás során hozták fel őket — kapcsolódhatnak az előzőleg felhozott jogalapokhoz, amennyiben közvetlenül vagy hallgatólagosan kifejtik őket.

223. E tekintetben rá kell mutatni arra, hogy e rendelkezések szerint „az eljárás további részében semmilyen új jogalapot nem lehet

226. Ezt követően meg kell tehát vizsgálni, hogy a Schwarze professzor által a véleményében kifejtett érvek az ABB Elsőfokú

85 — A 2/54. sz., Olaszország kontra Főhatóság ügyben 1954. december 21-én hozott ítélet (EBHT 1954., 73. o.) 6. pontja; a 108/81. sz., Amylum kontra Tanács ügyben 1982. szeptember 30-án hozott ítélet (EBHT 1982., 3107. o.) 25. pontja, valamint a C-71/95., C-155/95., C-271/95. sz., Belgium kontra Bizottság ügyben 1997. február 4-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-687. o.).

Bírósághoz benyújtott keresetében felhozott jogalapok tiszta kifejtését képezik-e.

227. Schwarze professzor véleménye lényegében azt a kérdést elemzi, hogy a megtámadott határozat megfelel-e bizonyos általános jogelveknek, mint például a bizalomvédelem elve, a közigazgatás önkorlátozása („self-binding”), az estoppel elve, a gondos ügyintézés elve és a védelemhez való jog.

228. Keresetében az ABB ezen elvek közül csak néhányra támaszkodott. Keresete 44. és azt követő pontjaiban a fellebbező azt sérelmezi, hogy a Bizottság az iránymutatás visszaható alkalmazásával megsértette a bíróságszámítás tárgyában kialakított gyakorlat fenntartásába vetett jogos bizalmat, valamint megsértette a fellebbező bizonyos eljárási garanciáit.

229. A keresetlevél első részében ezzel szemben a fellebbező azt kifogásolja, hogy a Bizottság a megtámadott határozat alapeljárásában megsértette a védelemhez való jogot és a meghallgatáshoz való jogot.

230. A fellebbező ezzel szemben soha nem vitatta a Schwarze professzor által a véleményében megvizsgált többi elv — különösen a közigazgatás önkorlátozásának, az estoppel és a gondos ügyintézés elvének a — megsértését.

231. Ilyen körülmények között az e véleményben kifejtett érvek nagy része nem tekinthető „újnak”.

232. Másrésztől nem lehet csak azon az alapon hivatkozni Schwarze professzor érveinek elfogadhatatlanságára, hogy a fellebbező a válaszhoz csatolt jogi véleményben ismertette őket. Úgy vélem ugyanis, hogy az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzatának 48. cikke nem akadályozza meg azt a felet — aki új jogalapokat kíván benyújtani, vagy a korábban felhozott jogalapokat kívánja kifejteni (amikor ez megengedett) — abban, hogy a fellebbező jogi képviselőin kívül álló jogász által megfogalmazott véleményre támaszkodjon.

233. Úgy tűnik tehát, hogy — az Elsőfokú Bíróság álláspontjával ellentétben — a fent említett véleményt elfogadhatónak kell ítélni annyiban, amennyiben a bizalomvédelem elvének és a fellebbező védelemhez való jogának állítólagos megsértését elemzi.

234. Meg kell jegyezni, hogy az Elsőfokú Bíróság még ha elfogadta volna is a vélemény e részeit, az abban szereplő érvek nem tartalmazzák azokat a következtetéseket, amelyekre az elsőfokon eljáró bíró jutott ezen elveket illetően. A Schwarze professzor által kifejtett vélemény ugyanis lényegében nem változtatja meg az elsőfokon már mind az ABB, mind a többi fellebbező által felhozott, az említett elvek megsértésének alátámasztására felhozott érveket.

236. Következésképpen úgy gondolom, hogy mivel a fellebbezők által felhozott jogalapok egyike sem bizonyult megalapozottnak, a kereseteknek nem lehet helyt adni.

IV — A költségekről

235. Az Elsőfokú Bíróság tehát — amint azt korábban igyekeztem bemutatni — nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor elutasította a kereset ezen elvek vélt megsértésére vonatkozó jogalapjait, következésképpen nem fogadhatjuk el az érintett jogalapokat.

237. Az eljárási szabályzat 69. cikkének 2. §-a értelmében, valamint a keresetek elutasításával kapcsolatos következtetésekre tekintettel, úgy gondolom, hogy a fellebbezőket kell kötelezni a költségek viselésére.

V — Véglökvetkeztetések

238. Az előző megállapításokra tekintettel azt javasolom a Bíróságnak, hogy:

— utasítsa el a fellebbezéseket.

— kötelezze a fellebbezőket a költségek megtérítésére.